

Hostitelská péče

a příprava k ní

pro zájemce o hostitelskou péči

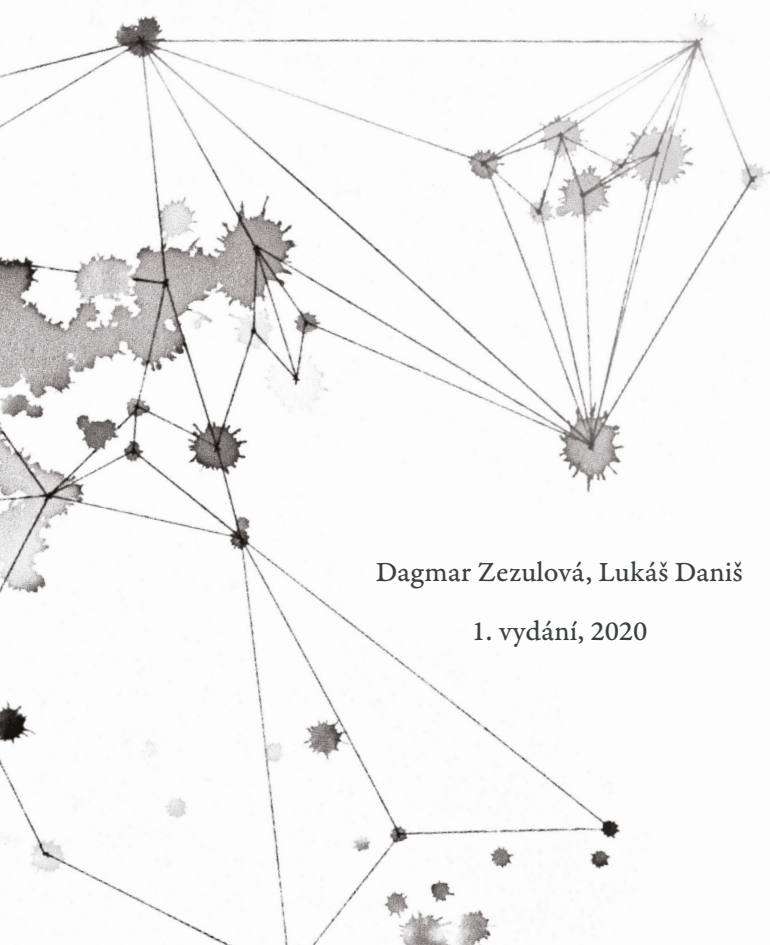
Dagmar Zezulová
Lukáš Daniš

HOSTITELSKÁ PÉČE a příprava k ní

pro zájemce o hostitelskou péči

Dagmar Zezulová, Lukáš Daniš

1. vydání, 2020

Obsah

ÚVOD	5
Termíny a pojmy, které se vyskytují v textu	9
POJEM HOSTITELSKÁ PÉČE	11
Spontánní hostitelská péče	11
Plánovaná hostitelská péče	12
VÝZNAM A SMYSL HOSTITELSKÉ PÉČE	15
Význam hostitelské péče pro dítě	15
1. Stabilní citové pouto	15
2. Model fungující rodiny a vztahů v ní	16
3. Vytvoření, znovuvytvoření nebo posílení důvěry dítěte v dospělého	16
4. Prostor pro zažití úspěchu	17
5. Rozšíření sociálního prostředí	17
6. Provázení mladého člověka dospělostí	18
7. Prevence rizikového chování	18
Proč to vlastně všechno děláme?	19
Význam HP pro dětský domov	20
Význam HP pro původní rodinu dítěte	21
Význam HP pro stát	22
RIZIKA HOSTITELSKÉ PÉČE.....	24
Ohrožení dítěte	24
Zklamání dítěte	24
Zklamání hostitele	25
Zklamání vychovatelů, sociálních pracovníků	27
Nezralost dítěte	27
Specifická dílčí rizika	28
LEGISLATIVNÍ PODMÍNKY HOSTITELSKÉ PÉČE	31
MÝTY O DĚTECH Z DĚTSKÉHO DOMOVA	34
IDENTITA DĚTÍ Z DD A JEJICH VZTAH KE SVÝM RODIČŮM	36
VZTAH HOSTITELŮ K RODINĚ DÍTĚTE – DOPORUČENÍ	38
SANAČNÍ FUNKCE HOSTITELSKÉ PÉČE	42
VZTAH HOSTITELSKÉ PÉČE K PÉČI PĚSTOUNSKÉ	44
Dítěti je nalezena nová pěstounská rodina	44
Přerod hostitelské péče v pěstounskou péči	45

PŘÍPRAVA K HOSTITELSKÉ PÉČI	49
NEJČASTĚJŠÍ DOTAZY	51
1. <i>Mám zájem stát se hostitelem. Co pro to musím udělat?</i>	51
2. <i>Jak jsou děti staré?</i>	51
3. <i>Budu se potkávat jen s dítětem nebo s celou rodinou?</i>	52
4. <i>Jak často je potřeba za dítětem docházet?</i>	52
5. <i>Co když budeme chtít jít někam, kde se platí vstupné nebo útrata?</i>	52
6. <i>Budu mít uhrazené náklady na cestu?</i>	53
7. <i>Co všechno bychom s dítětem měli dělat?</i>	53
8. <i>Co když si nesesedneme?</i>	53
9. <i>Pokud má dítě nějaký handicap, budu vědět, jak s ním zacházet?</i>	53
10. <i>Kdy si můžu dítě pozvat k sobě domů?</i>	54
11. <i>Jak dlouho dopředu je potřeba domlouvat návštěvy?</i>	54
12. <i>Co když se během návštěvy stane něco, s čím si nebudu vědět rady?</i>	54
13. <i>Nebude pro dítě těžké vracet se z návštěv zpátky do dětského domova?</i>	54
14. <i>Co když budeme chtít, aby dítě u nás zůstalo napořád?</i>	55
15. <i>Můžu být hostitelem více dětí současně?</i>	55
16. <i>Co když se dozvím něco, co podléhá oznamovací povinnosti?</i>	55
17. <i>Můžu si vybrat dítě pro hostitelskou péči?</i>	56
18. <i>Jak je to se zodpovědností v době, kdy mám dítě na starosti? Co když uteče, něco rozbije nebo se mu stane nějaký úraz?</i>	56
19. <i>Je nějaký věkový limit pro hostitelství?</i>	56
20. <i>Budu muset psát nějaké zprávy?</i>	56
21. <i>Rádi bychom projekt podpořili, ale momentálně nemůžeme nabídnout svůj čas. Je něco jiného, co bychom mohli udělat?</i>	56
ZÁVĚREM	58
Doporučené knihy	59
Doporučené filmy	59

ÚVOD

Držíte v rukou text, který vznikl jako výsledek dlouhodobé spolupráce osob s úzkým vztahem k hostitelské péči: Míši Blahutové (nyní Trávníčkové), která pracovala řadu let v dětských domovech jako vychovatelka a sociální pracovnice a vnímala intenzivně potřebu ústavních dětí mít “svého člověka”, Dáši Zzulové, která se sama stala v průběhu uplynulých let hostitelkou několika dětí z dětských domovů, a Lukáše Daniše, který v jednom takovém dětském domově vyrůstal a dostal šanci jezdit na hostitelské návštěvy do rodiny svého spolužáka.

Tito lidé pracují či pracovali v organizaci Děti patří domů, z. s., která je hluboce přesvědčena o potřebě hostitelské péče pro děti vyrůstající dlouhodobě v ústavní výchově a svoje aktivity směřuje k tomuto cíli. Níže se dočtete o tom, co to vlastně hostitelská péče je, proč je tolik důležitá pro děti i pro ostatní a zejména také, co to všechno obnáší a jak být dobře připraven. Naším cílem je rozšířit řady informovaných hostitelů - dobrodějů, kteří dobře rozumí projevům ústavních dětí, znají zdroje různých strachů a obav, umí vyhledat pomoc, pokud ji potřebují, a především jsou respektováni jako kompetentní a velmi důležití lidé v osudu konkrétního dítěte. Cílem hostitelské péče je oboustranná radost ze vzájemného vztahu, nikoliv neustálé řešení nečekaných a nečitelných situací, ke kterým by mohlo docházet v důsledku pouhého neporozumění odlišnému světu ústavních dětí.

Mohlo by se vám zdát, že těch varování a upozornění na možné nevhodného chování je trochu moc. Naše zkušenost je však taková, že většina dětí v hostitelských rodinách funguje dobře, jsou rády, že mají kam jezdit, na svoje hostitelské rodiny jsou hrdé a k žádným větším potížím nedochází. Pro mnohé z nich se hostitelská rodina stává jediným prostředím, kde zažívají úspěch, přijetí a respekt ke svým osobám. Děti, které nemohou dosáhnout dobrých výsledků ve škole a v prostředí DD nemají možnost rozvíjet zájmové činnosti tak, jak by si přály, mohou získat nový impuls pro svůj osobní rozvoj.

Mnohé z nich nikdy nezažily skutečný zájem a pozornost dospělých, nevědí, jaké to je brát i dávat. Hostitelská péče je pro ně skutečnou a opravdovou školou života, korekční zkušeností, kterou nemohou žádným jiným způsobem získat. Člověk je tvor sociální a mít někoho, na jehož mínění mi záleží, je silnou motivací ke správnému chování.

Seděli jsme v malé kavárničce a povídali si.

“Hostitelská péče? To slyším poprvé. Proč se o tom víc nemluví?”

“Není to oficiální název. Ale používá se, pokud vím, od pradávna.”

“Mně se teda moc nelíbí. Být hostitelem mi evokuje mít na sobě parazita. A to snad děti z DD nejsou.”

“Nejsou, no. To máš pravdu. Jsou to většinou mladí lidé, kteří potřebují rovněž respektující přístup. Chtějí mít možnost navázat přátelství, o kterém mohou sami spolurozhodovat. Učit se vlastní důležitosti. Být pro někoho důležití právě takoví, jací jsou.”

“To je hezký. To si umím představit. Dát tomu jejich blízcímu se odchodu z děčáku lepší směr. Připravit dobrou cestu.”

“Jo, to je ono. Být jejich dobrodějem. Ne materiálně, ale činy. Stejně za ně nemůžeš žít. Jenom po indiánsku ukazovat cesty a možnosti.”

“Tak do toho bych šel. Dobrodějem budu rád.”

Byla to rodina umělecká, pro mne velmi inspirativní. Všichni byli umělecky zaměřeni. Jejich synové jsou velmi nadaní, pod jejich vlivem jsem začal fotit a natáčet videa. Sám jsem se naučil hrát na kytaru a klávesy, kamarád mě naučil na bicí. Když jsem v domově dostal od sponzora na Vánoce svůj vlastní foťák, začal jsem se o fotografování zajímat pořádně. Díky nim vím o focení docela dost. Dnes fotím i na zakázku a už jsem natáčel na video dvě svatby. Užili jsme si, když jejich syn natáčel film. A před pár lety jsem natočil s M., jejich dcerou, asi desetiminutové video "Halucinace". Proto si myslím, že lepší rodinu jsem nemohl mít.

Z příběhu "Leoš", z knihy Kruh mladých - Příběhy, které nekončí

Přáli bychom si, abyste k tomuto textu přistupovali jako k výčtu všeho možného, co vás může na cestě hostitelstvím potkat - nikoliv jako k tomu, co vás zcela jistě potká. Každý lidský příběh je jedinečný a i vy budete přátelství s dítětem z dětského domova prožívat jedinečným způsobem. Až se vám podaří prožít na vlastní kůži proměnu Lízy Doolitlové, až se budete dívat, jak vaše hostitelské dítě zvládá život v dospělosti, až vám přijde představit svého životního partnera nebo vám ukáže svoje dítě, pak budete vědět, že další lidský osud je na dobré cestě. Přetrhnout bludný kruh ústavní výchovy a dát lepší směr dětem, které neměly lehký životní start, je společný cíl nás všech.

Chcete-li udělat něco smysluplného, tak stát se Dobrodějem je právě jedna z těch věcí, která hluboký smysl má.

„Nejvíce nás na hostitelské péči překvapilo, že se pořád najdou lidé ochotni obětovat peníze a čas pro cizí děti a není jich málo.“

Dětský domov Klánovice

„Hostitelé by měli být připraveni hlavně na to, že budují vztah, a to je pro dítě důležité, který může trvat celý život i přesto, že se nemusí aktivně a často vídat.“

Dětský domov Potštejn

„Překvapilo nás jak přirozeně a hezky, společensky, vesele se chovaly holky a zároveň se ke mně v kině tulily a držely za ruku jako malé děti – nevěděla jsem jak na to zareagovat. Nečekali jsme takový „intelektuální“ rozdíl mezi tím, co známe z okolí a také na rozdíl v plánování času – např. holky netušily, co dělají o víkendech, neměly žádné plány na víkendy, nedokázaly si zařídit slevu na jízdné.“

Hostitelé B.

KLIENTI
 ZÁJEMCI O HP
 HOSTITELÉ
 OSPOD
 SANACE
 IPOD
 NRP
 DD
 DDŠ
 VÚ
 DC
 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

?

Termíny a pojmy, které se vyskytují v textu

a se kterými se nejspíše budete i nadále setkávat:

Klienti – jsou všechny osoby, které využívají služeb hostitelské péče Děti patří domů, z. s., tudíž se jedná o dospělé osoby, které mají zájem či realizují hostitelskou péči.

Zájemci o HP – je jakákoli osoba, která osloví NNO, DD či OSPOD s žádostí o informaci o HP, i kdyby šlo pouze o potenciálního zájemce o HP. Patří sem také klienti, kteří již prochází přípravou a schvalováním k HP.

Hostitelé – hostitelem se osoba stává od úspěšného realizování druhé schůzky s dítětem, kdy se vztah vůči dítěti stává závazným.

OSPOD – oddělení sociálně-právní ochrany dětí

Pracovník/pracovnice; hostitel/hostitelka apod. – v metodice jsou používány převážně mužské tvary osob a profesí. Není tak činěno z genderové nevyváženosti, ale ze snahy materiál zjednodušit a vytvořit jej čtivější.

Sanace – Sanace rodiny je oblast sociální práce podporující fungování a zachování rodiny. Jedná se o metodu preventivní práce s rodinou v případech ohrožení vývoje dítěte. Šíře práce je velká od doprovázení rodiny odborníkem po znovunavazování kontaktu rodiny s dítětem v ústavní výchově.

IPOD – Individuální plán ochrany dítěte - sestavuje sociální pracovníci/pracovnice OSPOD dítěte

NRP – Náhradní rodinná péče

DD – Dětský domov

DDŠ – Dětský domov se školou

VÚ – Výchovný ústav

DC – Dětské centrum

Ústavní výchova – Ústavní výchova je jednou z forem péče o dítě. Soud ji může nařídit, a to i bez návrhu, jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit. Jedná se o krajní opatření, soud vždy musí zvážit, zda není namístě dát přednost svěřením dítěte do péče fyzické osoby.

Deprivace – Deprivace označuje nedostatečné uspokojení důležité psychické či fyzické potřeby jednotlivce, v tomto případě dítěte.

POJEM HOSTITELSKÁ PÉČE

Hostitelská péče (dále HP) má v České republice poměrně dlouhou historii, avšak po celou dobu byla realizována živelně, bez přesněji vymezených pravidel, především na základě iniciativy angažovaných pracovníků ústavů a dobrovolníků se srdcem na dlani ze strany veřejnosti.

Na základě této živelnosti vzniklo mnoho forem a způsobů realizace HP odvíjejících se od různého přístupu jednotlivých lidí, pracovníků, institucí, krajů a úřadů. Nejednotnost je dnes proto zřejmá i u odborníků, zabývajících se náhradní rodinnou péčí či péčí o ohrožené děti. K HP pak bývá v některé literatuře řazena např. i návštěva dobrovolníků v dětských domovech (dále DD) a dětských centrech (dále DC), návštěvy dětí u svých vychovatelů či občas je mylně pokládána za zvláštní druh pěstounské péče.

Na základě naší praxe jsme hostitelskou péčí vymezili jako dlouhodobé a opakující se kontakty dítěte žijícího v dětském domově s rodinou či jednotlivci, kteří nejsou biologickými příbuznými dítěte¹. Hostitelská péče je realizována převážně u dětí, které mají objektivně nižší šance na pěstounskou péči (např. děti z velké sourozenecké skupiny, děti romského etnika, děti staršího věku apod.).

Z hlediska osob, které hostitelskou péčí poskytují, se jedná o formu dobrovolnictví, která je adresována dětem z ústavních zařízení. Hostitelskou péčí může nabízet samostatná osoba (nezávisle na věku), pár i celá rodina.

Účelem HP je poskytnout dítěti možnost navázat citový vztah, zažít fungování běžné rodiny, především pak vztahů v ní, možnost prožít úspěch a rozšíření zázemí dítěte. V současné době rozlišujeme dvě hlavní formy hostitelské péče, a to dle jejího vzniku, hostitelskou péčí spontánní a hostitelskou péčí plánovanou.

Spontánní hostitelská péče

Lze se domnívat, že spontánní HP má v našich zemích tak dlouhou tradici jako sama ústavní zařízení. Vždy se totiž okolo dětí z DD pohybovali lidé, kterým

¹ To ovšem neznamená, že služby nemohou čerpat i příbuzní dítěte, kteří jsou v roli hostitelů (teta, strýc), zejména přípravu a poradenství, ale i provázení, pokud je to potřebné. Příbuzenský vztah sám o sobě nezaručuje znalost o deprivaci a jiných specifikách ústavní výchovy.

nebyl jejich osud lhostejný. Navázali s dítětem užší vztah, který se rozvinul v návštěvy, společné výlety či prázdniny a postupně přerostl v několikaleté přátelství mnohdy až do dospělosti dítěte. V minulosti šlo převážně o vychovatele a jejich známé či okolo bydlicí sousedy, avšak v době otevírání zdí ústavů širšímu světu jde stále více o nejrůznější vedoucí táborů, sportovní trenéry, rodiče kamarádů ze školy apod.

Spontánní HP je tedy přirozeně vzniklý vztah dítěte z DD k lidem, s nimiž se náhodně potkalo či seznámilo podobně, jako dítě v jiných rodinách. Hostitelé nejprve dítě znají a teprve poté uvažují o tom, zda dítěti nabídnou širší zázemí, stejně tak dítě neprochází nejistotou neznáma.

Hlavní výhodou této formy HP je, že vzniká přirozeně a pozvolna, zúčastnění se zapojují tak, jak jim to vyhovuje. Hlavní nevýhodou je její nedostupnost. Většina dětí v DD nemá to štěstí, aby na takového hostitele narazila a altruisticky smýšlející lidé často kolem sebe nemají žádný kontakt na dětské domovy. Dalším negativem někdy mohou být nesplněná očekávání nebo nečekaná překvapení jedné či druhé strany.

Plánovaná hostitelská péče

Plánovaná HP je forma HP, která spojuje existenci altruisticky orientovaných lidí v naší společnosti na straně jedné a potřeby dětí v dětských domovech na straně druhé. Plánovaná HP zahrnuje jak osoby, které se rovnou obracejí na nejbližší dětské domovy či sociální pracovnice, které jim více či méně vycházejí vstříc a poskytují odbornou pomoc, tak i neziskové organizace či instituce, které se hostitelskou péčí koncepčněji zabývají. Plánovaná HP je ochuzena o přirozenou spontánnost vzniku vztahu, avšak je obohacena o přípravu hostitelů i dítěte na celý proces a zahrnuje dlouhodobé provázení.

Plánovaná hostitelská péče začíná tak, že osoba se zájmem o HP kontaktuje organizaci, která se HP zabývá (NNO, DD, OSPOD), která ji informuje o možnostech a podmínkách HP a k HP ji připraví. Následně se zájemce nechá schválit příslušným úřadem² a teprve poté dochází k vytipování dítěte, kterému HP může prospět a naplňovat jeho potřeby. Dále je připravováno k HP jak dítě, tak i dětský domov a společně naplánováno první setkání dítěte s hostiteli. Pokud vše jde dobře, pak hostitelé dítě navštěvují v zařízení a v závislosti na míře poznání si jej berou postupně do okolí, na výlety, až na návštěvy k sobě domů.

Vícedenní návštěvy (víkendy a prázdniny) v rodině hostitele tak přicházejí až poté, kdy vztah je navázán, což u některých dětí může trvat i celé měsíce. Vztah však je navazován pozvolna a nejistota, která první společný víkend bezpochyby provází, je snížena na minimum.

V průběhu plánované HP je vždy k dispozici odborný pracovník/školitel, který odpovídá na otázky jednotlivých stran, řeší aktuální problémy, podílí se na plánování dalšího postupu. Plánováním a provázením je tak ulehčen přechod od neznámého a neočekávaného ke známému a částečně předvídatelnému. Plánovaná HP tak pomáhá najít více dětem dlouhodobé zázemí, zájem a lásku.

VÝZNAM A SMYSL HOSTITELSKÉ PÉČE

Přínos hostitelské péče je velmi komplexní a široký. Vztahuje se jak ke konkrétnímu jednotlivci (dítě, rodina), tak i obecně k celé společnosti a státu. Proto jej pro lepší porozumění popisujeme dle pohledu jednotlivých zúčastněných stran.

Význam hostitelské péče pro dítě

Dětské domovy jsou v dnešní době již velmi prorodinně zaměřené a otevřené veřejnosti. Děti v nich žijící nejsou zavřeny mezi zdmi ústavu a rozhodně už vědí, že kakao se dělá z mléka a hnědého prášku, umí prát a běžně nakupují či pomáhají s vařením. Jsou však psychické a sociální potřeby, které ani ty nejlepší dětské domovy nemohou naplnit a to z podstaty podmínek, v nichž fungují. Hostitelská péče může tyto základní potřeby, alespoň v rámci možností, naplňovat a dítě tak má možnost získat:

1. Stabilní citové pouto

Od dob objevu psychické deprivace prof. Matějčkem a prof. Langmaierem již uplynulo více než pět desetiletí a dnes již snad nikdo nepopírá, že navázání úzkého vztahu k jedné SVĚ osobě je základním předpokladem zdravého citového vývoje. V DD proto děti mají „své“ kmenové vychovatele jejich rodinné skupiny. Ti však ve své pracovní době mají na starosti 6 až 8 dětí, přičemž většina z nich by vyžadovala individuální péči. Navíc jde o pracovní poměr, tudíž zde jsou nemocenské, dovolené, mateřské a jiné důvody ke střídání kmenových vychovatelů. Tito vychovatelé také obvykle mají svoji rodinu, svoje děti, k nimž se vrací domů, a nemohou již z profesionálních důvodů navazovat adresné hluboké citové pouto k dětem, které dostali v DD na starost. Proto je i přes veškerou snahu navázání dlouhotrvající vazby komplikované. Hostitelská péče tak může svou dlouhodobostí a stálostí částečně naplňovat tuto základní psychickou potřebu. V hostitelské péči pak dítě může (někdy i poprvé v životě):

- být přijímáno takové jaké je, což má nedocenitelný význam pro jeho sebepojetí
- zažít, že jej má někdo opravdu rád, a naučit se mít rád
- zkusit si a vidět, že vztah znamená brát i dávat

2. Model fungující rodiny a vztahů v ní

Partnerské a rodičovské role (v nichž děti z DD tak často selhávají) se člověk učí během celého dětství na základě sociálního učení nápodobou a identifikace. Děti z DD však ve svém životě většinou nezažily v dostatečné míře fungující vztahy mezi rodiči, zdravé vztahy rodičů k dětem, celkové standardní fungování rodiny.

Proto pravidelné návštěvy v rodině dítěti přináší jinde nenahraditelný vzor rodiny a především vztahů v ní. Vidět a zažít konflikt rodičů (partnerů) není sice příjemné, ale vidět jejich usmíření a znovunastolení domácí harmonie je nedocenitelné stejně tak jako každodenní komunikační styl partnerů. Vidět, jak se rodič chová ke svým dětem a děti ke svým rodičům. Zažít nestandardní situace a vidět reakce rodiny na ně. Žádná přednáška, simulační hra ani beseda není tak účinná, jako reálný prožitek.

Těšil jsem se na ty víkendy, na lidi, se kterými se setkám, na bráchu, který byl u nich v pěstounské péči. Teď se nad tím trochu usmívám, ale těšil jsem se i na páteční nákup, ten plný koš jídla....bavilo mne nakupovat, neznal jsem to. Vlastně tam jezdím pořád. Byl jsem tam rád a je pravda, že se mi od nich nechtělo odjíždět. Možná jsem jim i záviděl, ale jsem rád za tu zkušenost a možnost. Dali mi to, co jsem neměl - rodinu. Dali mi i pocit, který jsem dosud neznal - že někam patřím, že o mě někdo stojí, že se mám na koho obrátit.

Z příběhu "Leoš", z knihy Kruh mladých - Příběhy, které nekončí

3. Vytvoření, znovuvytvoření nebo posílení důvěry dítěte v dospělého

Dospělí lidé dítě již mnohokrát zklamali. Sociální pracovníce a policisté, když dítě bez rozloučení a někdy i násilím vytrhli z místa, kde dosud žilo, když mu lhali, že jede jen na tábor, a zatím ho dovezli do DD. Rodiče, kteří nespočetněkrát slíbili, že přijedou a přestože dítě čekalo na zastávce, z různých důvodů nedorazili. Vychovatelé, kteří by sice měli být na jejich straně, ale nadržují jiným dětem, jsou nespravedliví, prozradili tajemství, nesplnili, co slíbili nebo prostě jen „patří k děcáku“, učitelé, kteří si na ně zasedli a dávají jim jen špatné známky.

Často se v očích dítěte z DD lidé dělí na VY (dospělí, které je dobré nějak „zmáknout, obelstít“) a MY (já a moji kamarádi). HP pak má velký potenciál posílit tuto narušenou důvěru. Splněními slibů, stabilním zájmem, neprozrazeným tajemstvím, společnými pozitivními zážitky a především vzájemným přijímáním dítě může pomalu zjišťovat, že se na někoho přece jen dá spolehnout.

4. Prostor pro zažití úspěchu

Také máte zkušenost, že vaše dítě je na návštěvě vždycky hodné a nezlobí tak jako doma? Je to adaptačními mechanismy (dítě pozoruje a učí se, jak to jinde funguje), novým prostředím a činnostmi, které jsou samy o sobě zajímavé (není třeba si vymýšlet něco nového), trpělivějším přístupem „hlídací tety“, která to Honzíkovi neříkala aspoň tisíckrát...

Děti v dětském domově mají vzhledem ke své životní cestě mnoho problémů, které jsou patrné v jejich chování a projevech. Problémy ve škole, negace dospělých, vulgarita, kouření a mnohé jiné. Jak na to asi reagují dospělí? Z pohledu samotných dětí jim nic nejde, všechno zkazí, nic neumí.

V hostitelské rodině mají tyto děti šanci vlivem mnoha faktorů zažít úspěch. Být hodný – tedy chovat se dle běžných očekávání (víkend je přiměřená doba, kdy to mohou zvládnout) a být za to chválen. Být viděn v lepším světle znamená postupně vidět sám sebe v lepším světle. Ocenění, podpora a nepředpojatost vede k posílení vhodného chování, podpoře sebepojetí a pocitu přijetí. Nové aktivity a činnosti s individuální podporou vedou také k větším reálným úspěchům, které posilují pozitivní sebehodnocení. (Dítě je hostitelem neustále motivováno a podporováno k tomu něco zkusit či dokončit, z čehož pak vidí výsledek – hrníček s vlastnoručním obrázkem, zkušenost nového sportu, apod.)

5. Rozšíření sociálního prostředí

Přestože děti z dětského domova dnes již nejsou tak izolovány od běžné společnosti jako tomu bylo v minulosti (navštěvují běžné školy, kroužky, rodinné skupiny tráví individuální dovolené), v hostitelské rodině má možnost být přirozeně integrovány mezi širší rodinu hostitelů, mezi známé a přátele hostitelů. Rozšiřují tak své zkušenosti z nejrůznějších prostředí, aktivit a společenských situací.

6. Provázení mladého člověka dospělostí

Při dlouhodobé HP dítě získá místo a lidi, na něž se může obrátit s problémem, kde se může svěřit, kde nabízí pomoc a podporu. Tato psychosociální podpora v určitých případech trvá až do dospělosti dítěte, případně i během ní. Hostitelská rodina může být stabilní kotvou po odchodu dítěte z dětského domova, kterou většina dětí z DD nemá.

7. Prevence rizikového chování

Dítě z DD má v období dospívání větší pravděpodobnost, že bude nevhodně trávit svůj volný čas bezcílným se potloukáním, nudou, což často vede k navázání se na nevhodné kamarády. To, že určitý počet víkendů v roce a týdnů o prázdninách tráví s hostiteli, snižuje toto riziko už jen z pohledu časových možností a navíc otevírá dítěti obzory, jak se dá jiným způsobem strávit čas vhodněji.

Filip k nám začal jezdit na hostitelské návštěvy jako kamarád našich dětí. Moc jsme o něm nevěděli, ale byl nám milý.

Jednou přijel na návštěvu a z kartičky pojišťovny jsme zjistili, že bude mít za dva dny narozeniny. On sám o tom nemluvil. Přemýšleli jsme, jak se k tomu postavit. Rozhodla jsem se, že mu upeču dort. Vytáhla jsem jedno úplně nové tričko a fixy na textil a všichni jsme mu na tričko napsali a namalovali své vzkazy. Potom jsem tričko zase poskládala a vsunula zpět do obalu.

Ráno v den Filipových narozenin jsme se postavili do špalíru a čekali, až sejde dolů na snídani. Když jsme ho slyšeli přicházet po schodech, začal Dany, připravený u klavíru, hrát a my ostatní zpívat „hodně štěěěšťtííí, zdraáávíííí“. Přistoupila jsem k němu s dortem a chystala se mu popřát. Ale stalo se něco nepochopitelného. Filip se otočil a utekl...

Šla jsem za ním. Seděl na pohovce, obličej schovaný v dlaních.

„Co se stalo?“ ptaly se děti, celé zaražené.

Filip neodpovídal, oči plné slz. Posedali jsme si kolem něj, hladili ho po ruce a čekali, až se vypláče.

„Já,“ řekl s obličejem schovaným mezi prsty, „já... jsem ještě nikdy... k narozeninám dort... nedostal.“

Potom jsme vybalili tričko – a nával emocí se opakoval.

Nepochybuji o tom, že Filip v dětském domově dostával mnohem hodnotnější dary, tedy hodnotnější z hlediska jejich materiální ceny. Přesto s ním takto „zamával“ jeden dort a jedno tričko, vyrobené přímo pro něj osobně.

Domov je místo, odkud tě nevyhodí... ani když vyrostěš
SmartPress 2012

Proč to vlastně všechno děláme?

Na základě informací od samotných hostitelů jsme vytvořili seznam obohacení, které jim HP přinesla.

- **dobrý pocit z možnosti pomoci druhému a možnost zažít něčí proměnu:** vědomí, že jste jednomu dítěti významně změnili život. Že bez kontaktu s vámi by se velmi pravděpodobně jeho život vyvíjel jinak. Že jste se stali podílníky na jeho osobnostním vývoji a katalyzátorem jeho skrytých možností.
- **uvědomění si cennosti vlastní rodiny:** člověk má často tendenci považovat mnohé věci za samozřejmé. Děti vyrůstající v ústavní výchově mají často za sebou velmi pestrá minulost, která je pro většinu lidí nepředstavitelná. Některé hostitelské rodiny uvádějí, že si teprve díky dítěti z DD uvědomily, jak hezký a stabilní mají partnerský vztah a jaké jsou jejich děti vlastně bezproblémové.
- **nový rozměr života:** přátelství s dítětem z DD donutí člověka uvědomit si důležitost některých životních hodnot. Tyto děti mají schopnost ukázat vám sebe sama v rolích a situacích, které byste jinak nezažili.
- **vaše vlastní děti se naučí přijímat i děti ze sociálně slabého prostředí, případně etnické menšiny apod.:** naše společnost je velmi netolerantní a vytváří nejrůznější předsudky a strach z neznámého. Blízkým kontaktem s dítětem z odlišného sociálního prostředí nebo jiného etnika pochopíte, že hodnota člověka tkví jinde.
- **přátelství:** stát se hostitelskou rodinou znamená navázat nové vztahy, které nás mohou obohatit. Ať už se bude jednat o jiné hostitelské rodiny, zaměstnance dětského domova či pracovníky neziskových organizací.

Význam HP pro dětský domov

- **výchovné působení dalších lidí vedoucí ke stejnému cíli:** pozitivně rozvíjet osobnost dítěte a připravit jej na život mimo dětský domov
- **větší náhled dítěte na své povinnosti:** dítě si může uvědomit, že některé věci se musí dělat všude a není to jen výmysl vychovatele (učit se, pomáhat s domácími pracemi, hygienické návyky apod.)
- **menší výchovná náročnost dětí:** při dlouhodobé HP díky získání individuálního zázemí mohou být děti klidnější, dochází ke zmírnění výchovných problémů (např. ve škole, v kolektivu dětí)
- **oddech:** odjezd dítěte do rodiny znamená pro vychovatele možnost věnovat se individuálně jiným dětem, případně z organizačního hlediska může být ve službě méně vychovatelů
- **nalezení vhodné pěstounské rodiny:** někdy se nedaří umístit dítě do NRP, ačkoliv o to DD usiluje. Při realizaci hostitelské péče může být taková rodina nalezena.

Dává mi to smysl. Dítě v DD má sice hodné tety a strýčky, ti se ale starají o všechny děti stejně. Nemá nikoho jen „svého“. Hostitelská péče mu umožní poznat nové lidi, navázat blízké vztahy, vidět nová, zajímavá místa. Díky HP bude mít někoho, na koho se může spolehnout, kdo mu poradí a pomůže, když bude potřeba... A dělá mi velkou radost vidět, že dítě má radost a cítí se spokojené.

Hostitelka K.

Význam HP pro původní rodinu dítěte

V ústavní výchově vyrůstají převážně děti, které mají kontakt se svojí původní rodinou, přesto však pro ně není v dohledné době návrat domů reálný. I pro tyto děti má HP velký význam a svůj význam má i pro původní rodinu dítěte. Význam a postavení hostitelské péče pro dítě je však potřeba biologické rodině dostatečně vysvětlit. Základem také jsou připravení hostitelé, kteří respektují a přijímají biologické rodiče dítěte.

- **zlepšení vztahu dítěte k původní rodině:** hostitelská rodina zaujímá v životě dítěte jiné místo než je běžné v dlouhodobé pěstounské péči, kde jsou pěstouni v rodičovské roli. Vlastní rodiče dítěte se proto nemusí cítit hostitelskou rodinou ohroženi, neboť HP pro dítě představuje jiný druh citové vazby, který má charakter spíše přátelství či širší rodiny. HP je proto velmi vhodná u dětí, kde je žádoucí posilovat vztah k původní rodině dítěte. Dítě má v hostitelské rodině větší volnost mluvit o svých pocitech vůči vlastní rodině a hostitelé mohou korigovat a pozitivně formovat jeho vnímání rodičů, sourozenců i rodiny jako celku. (K tomu všemu je potřeba hostitele, dětský domov a ideálně i rodinu dítěte připravit.)
- **zajištění kontaktu dítěte s jeho rodinou:** hostitel bývá často mobilní, a tak může napomoci kontaktu dítěte s původní rodinou. Rodiče ve složité ekonomické situaci často nemohou jezdit do DD za dítětem, ačkoliv by se s ním rádi setkali. Případně dítě nemělo možnost setkat se se svými sourozenci v pěstounské péči. Pokud hostitelé přijímají rodinu dítěte jako jeho jednoznačnou součást, mohou velmi dobře napomáhat kontaktu s rodiči nebo sourozenci dítěte.
- **pomoc při sanaci rodiny³:** v některých případech začínající hostitelská péče může mobilizovat skryté rezervy původní rodiny dítěte, která ve strachu, že o dítě přijde, začne aktivně jednat. Díky HP si rodiče také často uvědomí, že prostředí DD zřejmě není pro vývoj dítěte tím správným prostředím, za které je považovali. V případě, že dítě je navraceno zpět domů, hostitelská rodina může fungovat jako respitní služba rodičům, dohlížet na přiměřenost péče, pomoci dítěti se školou apod.

³ Sanace rodiny je oblast sociální práce podporující fungování a zachování rodiny. Jedná se o metodu preventivní práce s rodinou v případech ohrožení vývoje dítěte. Šíře práce je velká od doprovázení rodiny odborníkem po znovunavazování kontaktu rodiny s dítětem v ústavní výchově

Žanetka k nám začala jezdit na hostitelské návštěvy, když jí bylo 10 let a v dětském domově už žila více než 6 let. Po celou tuto dobu s ní byla v občasném kontaktu její rodina ze strany otce, vzít si ji však domů nechtěl nikdo. Po prvních návštěvách u nás se nám ozvala její babička s dotazem, proč to děláme, vždyť přece Žanetce je v domově dobře. Má tam všechno, co potřebuje. Říkala, že oni přece platí daně, tak ať se stát postará, když rodiče nemůžou. Vůbec nerozuměla tomu, že děti v ústavech strádají. Začali jsme s babičkou počítat při Žanetčiných návštěvách u nás, telefonovali jsme si a několikrát jsme ji navštívili. Setkali jsme se i s tetou, sestrou otce, a její rodinou. Nakonec Žanetčina teta pochopila, že dětský domov není dobré místo k životu, a požádala o svěření Žanetky do pěstounské péče. Po dvou letech hostitelských návštěv u nás se tak Žanetka dostala zpátky domů. Je jisté, že bez hostitelské péče by se to nestalo.

Hostitelé Z.

- **Ekonomická výhodnost:** HP přispívá k tomu, aby dítě v dospělosti bylo ekonomicky aktivní, pracovalo a žilo dle norem společnosti. Lze tedy předpokládat, že bude-li HP rozšířenější, stát může ušetřit na: péči o děti těchto dětí (další sanace, ústavy), integraci dětí odcházejících z DD, integraci skupin obyvatelstva na okraji společnosti (bezdomovci), výdajích za věznice, apod.

Význam HP pro stát

Ústavní péče je pro stát ekonomicky náročná a v konečném důsledku málo efektivní. Velká část dětí odcházejících z dětského domova selhává v partnerských a rodičovských rolích a až 50% z nich má problém s kriminální činností. Hostitelská péče tak má přínos na zmírnění těchto negativních jevů způsobených ústavní deprivací, a je tedy přínosná pro společnost jako celek. A to zejména v těchto bodech:

- **Narušení bludného kruhu snížených rodičovských a partnerských kompetencí:** řada dětí z DD je potomkem rodiče, který také vyrůstal v DD. Děti v HP mají větší kompetence v plnění svých rodičovských a partnerských rolích a také mají mnohdy stálou podporu a provázení hostitelské rodiny i během dospělosti (mohou jim pomoci s hlídáním dítěte, péčí o ně, poradit při problémech apod.), což snižuje pravděpodobnost zásahu státu.
- **Prevence kriminální činnosti:** hostitelská péče umožňuje aktivní trávení volného času dospívajících dětí z dětského domova, a to v adekvátním prostředí. Snižuje se tak možnost chycení se „špatné party“ a zapadnutí do problémů, které ohrožují společnost.

RIZIKA HOSTITELSKÉ PÉČE

Každá lidská činnost má své přínosy, ale také rizika. Jinak tomu není ani u hostitelské péče. Odborníky nejvíce zmiňované je riziko ohrožení bezpečnosti dítěte a jeho dalšího zklamání. V praxi Děti patří domů, z. s. jsme se častěji setkávali se zklamáním hostitelů, proto jsme od r. 2019 zahrnuli do přípravy hostitelů zážitkové techniky, které umožní hostitelům větší vhled do problematiky. Dezi-luzi však mohou prožívat i pracovníci dětského domova či sociální pracovníci, které od hostitelské péče nemají reálná očekávání. Při zahájení HP je důležité si jednotlivá rizika uvědomit, přijmout je jako součást procesu a vědomě jim předcházet. Základem prevence pak je příprava hostitelů a dítěte na celý proces a zvědomění těchto rizik.

Ohrožení dítěte

Mnohé obavy odborníků jsou spjaté se základním bezpečím dítěte. Vychází z vědomí, že děti v dětském domově si už tak zažily dost zlých chvil a nikdo je nechce vystavovat dalšímu ohrožení, pochybným osobám. Bezpečí dítěte je vždy na prvním místě a je potřeba jej zajistit. Proto se zasazujeme o jednotný systém povinného schvalování k HP, který by vždy zahrnoval psychologické vyšetření vylučující patologie osobnosti. Dětským domovům doporučujeme pouze hostitele, kteří prošli schválením příslušných úřadů a přípravou k HP, a takto doporučujeme postupovat i dalším organizacím a institucím.

Zklamání dítěte

Možnost zklamání dítěte je nejčastějším argumentem proti hostitelské péči. Je popisováno jako smutek, pláč, trauma z důvodu nenaplněných očekávání dítěte. Jde především o nenaplněnou touhu stát se plnohodnotnou součástí rodiny formou pěstounské péče nebo nečekané ukončení hostitelské péče ze strany hostitele. Obě tato rizika nelze vyloučit, ale lze je úspěšně minimalizovat. Jde především o dostatečnou přípravu dítěte k HP, kdy jsou vysvětleny všechny výhody i nevýhody HP a přesně popsáno, co dítě může od konkrétních lidí čekat. Dále je nutná kvalitní příprava a provázení hostitelů tak, aby v kontaktu s dítětem nevědomky nevyvolávali nerealistická očekávání, neslibovali, co nemohou splnit a aby s dětmi o hostitelství otevřeně hovořili.

Zároveň je potřeba říci, že riziko zklamání dítěte není důvodem pro nerealizování HP. Citová deprivace je jistým důsledkem ústavní výchovy a její důsledky jsou vážnější než pouze potencionální riziko zklamání z hostitelské péče. Zde lze situaci přirovnat k rozhodování lékaře při podávání léků nemocnému člověku – přestože může dojít k některým nežádoucím účinkům, léčebný efekt je natolik důležitý, že lékař na podání léků nerezignuje předem (dokonce by v takovém případě čelil obvinění ze zanedbání péče).

V běžném životě se neustále setkáváme s novými lidmi, vytváříme nové vztahy a přátelství a zároveň jiné vztahy chladnou. Hostitelská péče je také takový vztah, závisí tedy na obou stranách, jak se bude rozvíjet. Není však možné ze strachu, že dítě bude očekávat větší citovou angažovanost, jej pro jistotu izolovat od vztahů vůbec. Naopak je potřeba vést dítě k vytváření přátelství, která obohacují život, učit jej vztah udržet, umět dávat i brát a mít od jednotlivých vztahů adekvátní očekávání. Ačkoliv primárním cílem je vytvoření trvalého citového pouta, není probíhající HP důvodem k limitování nově navazovaných vztahů v širším sociálním světě dítěte.

Současně je potřeba říci, že mnoho dětí dlouhodobě vyrůstajících v ústavní výchově je natolik citově oploštělých, že případné rozvolnění vztahů s hostitelskou rodinou nemusí prožívat jako hlubokou ztrátu.

Zklamání hostitele

Zklamání hostitelů je rizikem, se kterým se pracovníci Děti patří domů, z. s. setkávají poměrně často. Takovéto riziko může být naplněno v okamžiku, kdy dítě z nějakého důvodu – ať již sděleného, či neznámého, objektivního nebo zdánlivě nepochopitelného – ukončí probíhající hostitelskou péči. Hostitelé pak mohou cítit zklamání, vinu, lítost, zmatení a další pocity. Především nerozumí tomu, co se děje, co udělali špatně, a proč dítě v HP nechce pokračovat. Této situaci se dá do jisté míry předejít kvalitní přípravou k HP s porozuměním deprivacním projevům, individuálním provázením hostitelů a vedením dítěte k odpovědnosti za vztah, který navázalo.

Přesto se ukončení HP z rozhodnutí dítěte stává častěji než ukončení ze strany hostitelů. Důvody mohou být různé: běžné vzdalování se v době puberty (touha více času trávit s kamarády, s přítelem či přítelkyní), citová plochost dítěte, které již omrzela atraktivita něčeho nového, či strach dítěte z příliš těsného vztahu k hostitelům a s ním související pocity viny vůči rodičům apod. (strach z další ztráty - je bezpečnější odmítat než být odmítán).

*„Překvapilo nás,
jak málo nám dokáže věřit,
jak málo je ochoten si něco přát,
jak finančně náročná má přání,
kolik nám toho vypráví o minulosti,
jak rychle zapomíná, když s námi není,
jak se na nic netěší.”*

Hostitelé D.

V každém případě je vhodné zkusit dítě vést k tomu, aby vztahy nepřerušilo jedním rozhodnutím, ale např. pouze snížilo intenzitu kontaktu do míry, která bude příjemná oběma stranám. Zároveň je vhodné dítě i hostitele upozornit, že spolu strávili hezké chvíle, současný stav není konečný a kdo ví, co bude za několik let? Třeba se vzájemně ještě potkají.

Další zklamání hostitelé mohou prožívat z uzavřenosti až nepřátelskosti některých institucí zainteresovaných v procesu HP (OSPOD, úřady, ústavy). Zde je však na místě říci, že vše, tak jako kdekoli jinde, závisí na konkrétních lidech. A tak i přes problémy s některými úředníky a institucemi, které našim klientům pomáháme řešit, máme s jinými úředníky, sociálními pracovníci a zástupci dětských domovů velmi pozitivní zkušenosti plné spolupráce. V této oblasti je základem předcházení tomuto riziku dostatečná a včasná informovanost všech stran o plánovaných krocích a vzájemný respekt.

Čím starší dítě a čím déle v dětském domově žije, vytváří si v daném místě kamarády, koníčky, svůj program. Na tomto skončila moje hostitelská péče s 15 letou Maruškou. Část dne chtěla trávit se mnou, ale odpoledne šly kamarádky do kina a chtěla jít s nimi. Měla jsem ale strach pustit jí metrem přes celou Prahu a samozřejmě vznikaly konflikty.

Hostitelka T.

Zklamání vychovatelů, sociálních pracovníků

O zklamání pracovníků ústavů nemáme dostatek informací. Objevuje se především při ukončení hostitelské péče, ať již ze strany dítěte či hostitele. Zvláště tehdy, pokud se v hostitelské péči angažovali více (aktivně vyhledávali hostitele, intenzivně je provázeli), je může neúspěch odradit. Proto je důležitá reflexe konkrétních případů. Někdy mohou být pracovníci zklamáni z konkrétních hostitelů (špatná komunikace, neplnění toho, na čem se domluvili). Zde opět může pomoci kvalitní příprava, intenzivní komunikace a především uvědomění si, co dítěti dávají dobrého a smíření se s tím, že pokud bychom hledali pro dítě opravdu ideální osoby, nenašli bychom je nikdy.

Nezralost dítěte

Nezralost dítěte může způsobit mnohé potíže. V dítěti vzniká nejistota, kam patří, kdo jsou jeho lidé, co je správné. Tyto zmatené pocity může prožívat tehdy, pokud ještě nedokáže rozumově posoudit, kde je doma a kde pouze na návštěvě, kde jsou jeho lidé. Nejčastěji se nezralost týká dětí do 6 let věku, které nedokáží vědomě zpracovat, proč se jim mění prostředí a lidé. Stává se to u takto malých dětí v dětském domově například i při návštěvách doma u rodičů či jiných příbuzných. Tato zmatenost se může projevit nárazovým problémem s pomočováním či s udržením stolice, vyšší neklidností dítěte nebo například pláčem při večerním usínání, který se dříve nevyskytoval. Proto všeobecně nedoporučujeme hostitelskou péči u takto malých dětí. V takovýchto případech by se mělo o to intenzivněji pracovat na návratu dítěte do původní rodiny či dítěti co nejrychleji najít rodinu, v ideálním případě by dítě zatím mělo žít v pěstounské péči na přechodnou dobu.

Hostitelskou péči v takovýchto případech nepovažujeme za příliš vhodnou a doporučujeme ji nahradit návštěvami dítěte v samotném zařízení (různé projekty dobrovolnictví). Nevylučujeme hostitelskou péči i u dětí okolo 5-6 let, ale to pouze v případě velmi snížené šance na pěstounskou péči (například romské dítě ze šestičlenné sourozenecké skupiny) a na základě zvážení dětského domova a vychovatelů dítěte, zda by HP byla pro dítě opravdu přínosem. Zde je pak ještě více nutný uvážlivý a pozvolný přístup.

Specifická dílčí rizika

Samozřejmě všechna rizika nelze shrnout do výše uvedeného výčtu, který reaguje na nejběžnější argumenty v diskuzi o přínosu hostitelské péče. V rámci realizace HP se pak setkáváme s dalším dílčím rozvrstvením jednotlivých situací, které mohou nastat a mohou při souhře více faktorů vést k celkovému neúspěchu HP. Je důležité mít tyto situace pojmenované, jelikož pak jim můžeme účelněji předcházet v rámci přípravy a provázení. Zde je jejich částečný výčet:

- Rizika ze strany hostitelské rodiny: nezvládnutí projevů dítěte, náročnosti komunikace s jednotlivými subjekty, neakceptování specifík, limitů a potřeb dítěte, nezvládnutí časové a finanční náročnosti hostitelské péče, změna situace hostitelské rodiny.
- Rizika ze strany dítěte: nereálná očekávání, rychlé nasycení zvědavosti a touhy po změně, obavy z navázání hlubšího vztahu, nízká důvěra ve svět dospělých, naivita, sklouznutí k „využívání“ hostitelů (snaha o získání finančně náročných věcí a zážitků - tak, jak jsou často zvyklé od sponzorů, kteří přicházejí do DD).
- Rizika ze strany kompetentních osob kolem dítěte a hostitelské rodiny (vychovatelé v DD, sociální pracovníci/ce): malá informovanost, špatná úroveň komunikace, nedostatečně ošetřené role jednotlivých stran, povinná mlčenlivost.
- Rizika ze strany biologické rodiny: nepochopení přínosu HP pro dítě a původní rodinu dítěte, nízká důvěra v dětský domov a sociální pracovníci, obavy o ztrátu náklonnosti dítěte, majetnický vztah k dítěti.

Určitě souhlasím s tím, že hostitelská péče může pomoci sanaci rodiny, avšak v mých 2 případech matka začala „žárlit“, protože děti obvykle zažívají něco nového, rodičům o tom vyprávějí a ti se začnou „bránit“. Ačkoli jsme se se sociálními pracovníci i ředitelkou DD snažily matce vysvětlit, že jim rozhodně děti nechci vzít, nepomohlo to. Matka si děti vzala do dlouhodobé povolenky, vymazala jim veškeré kontakty na hostitele a zakázala jim s námi styk, protože je podle jejích slov nemáme rády a nechceme, aby se k ní vrátily.

Hostitelka T.

LEGISLATIVNÍ PODMÍNKY HOSTITELSKÉ PÉČE

Současná legislativa pojem hostitelská péče nezná. Celou problematiku řeší §30 zákona 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí:

„Ředitel ústavního zařízení může jen po předchozím písemném souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností povolit dítěti, které je v ústavním zařízení umístěno na základě rozhodnutí soudu, pobyt u rodičů, popř. jiných fyzických osob, a to nejvýše v rozsahu 30 kalendářních dnů při prvním pobytu u těchto osob. Tato doba, s výjimkou případů, kdy byla na základě rozhodnutí soudu uložena ochranná výchova, může být prodloužena, jde-li o pobyt u těchto osob, na základě písemného souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností.“

Podmínkou k tomuto pobytu je trestní bezúhonnost fyzické osoby, přihlíží se k rodinnému a sociálnímu prostředí, v němž bude dítě pobývat, případně si může obecní úřad s rozšířenou působností vyžádat odborné posouzení této fyzické osoby. Toto odborné posouzení je povinen provést krajský úřad a provádí se dle §27 (odborné posouzení pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče) přiměřeně. Souhlas k tomuto pobytu dává ředitel zařízení po předchozím písemném souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Souhlas rodičů dítěte je nutný pouze v případě, že je dítě v zařízení umístěno na základě jejich žádosti.

Nejednoznačnost právního vymezení představuje slovo „přiměřeně.“ Na základě této formulace nejsou podmínky pro hostitelskou péči v ČR jednotné, u mnohých úřadů a jejich pracovníků způsobuje nejistotu. Postup se liší mezi jednotlivými kraji, mezi jednotlivými OSPOD i dětskými domovy. V některých krajích požadují po hostitelích zcela totožné prověření jako u zájemců o náhradní rodinnou péči, v nejextrémnějších případech chtějí nové prověření i u stávajících pěstounů. V některých OSPOD pak nepožadují po hostitelích více než výpis z rejstříku trestů.

Tato nejednoznačnost je negativní ve dvou směrech. V případě, že posouzení není vyžadováno, zvyšuje se riziko ohrožení dítěte osobou, jejíž motivace nebo

osobnost může být patologická. V případě plnohodnotného prověřování shodného jako pro zájemce o NRP se zvyšuje riziko nedostatku hostitelů, protože mnohdy několikaměsíční posuzování se všemi náležitostmi je příliš náročné pro osoby, které chtějí dítěti pomáhat jen částečně (víkendy, prázdniny, přátelství). Také vychovatelé v daných zařízeních mají povinné pouze jednorázové psychologické vyšetření, a to pracují s větší skupinou těchto dětí mnohem intenzivněji. Navíc HP je velmi dobře kontrolovatelná, jelikož dítě se po krátkých pobytech vrací zpět do zařízení a pokud by nebylo spokojené či ohrožené, jsou zde odborníci, kteří to mohou včas zachytit.

Proto Děti patří domů, z. s. na základě zkušenosti doporučuje odborné posouzení všech zájemců o hostitelskou péči. Doporučuje, aby odborné posouzení obsahovalo posouzení trestní bezúhonnosti, posouzení rodinného a sociálního prostředí a jednorázové psychologické posouzení zaměřené na vyloučení patologie osobnosti a patologické motivace k HP. Je praktické poté zájemcům o hostitelskou péči poskytnout písemný doklad o tomto schválení, který je možné použít pro doložení této skutečnosti dětskému domovu a neziskové organizaci. Doporučujeme také, aby toto posouzení bylo v případě plánované HP provedeno dříve, než vůbec začne kontaktování s potenciálními dětskými domovy (z důvodu zbytečné přípravy dítěte, případné ztráty času vedení DD apod. v případě negativního posudku).

Poté, co zájemci absolvovali přípravu k HP, dětský domov doporučil hostitelům konkrétní dítě, došlo k postupnému seznámení hostitelů a dítěte, včetně celodenních výletů, nastává vhodný čas pro první návštěvu dítěte u hostitelů přes noc. Při každé návštěvě přes noc je povinností hostitelů písemně zažádat dětský domov a sociální pracovníci dítěte o tzv. propustku ze zařízení. V každém ústavu je praxe jiná, někde stačí žádat pouze sociální pracovníci dítěte, jinde stačí žádat dětský domov (daní pracovníci si žádost předají), jinde je potřeba žádat obě instituce.

Žádost by měla obsahovat: Jméno, příjmení, adresu a číslo občanského průkazu hostitele, datum a hodinu vyzvednutí dítěte a navrácení dítěte, jméno, příjmení a datum narození dítěte. V některých zařízeních je potřeba žádost podávat před každou propustkou. Maximální doba pobytu je obvykle 14 dní, může však být v odůvodněných případech prodloužena.

Děti patří domů, z. s. doporučuje vedení dětského domova oznámit možnost hostitelské péče pro dítě jeho sociální pracovníci ihned poté, co se s hostiteli dohodli na konkrétním dítěti, a to ještě před tím, než dojde k první schůzce dí-

těte a hostitelů. Sociální pracovníce jako koordinátorka případu by měla vědět o plánovaném záměru HP a může ho zahrnout do IPOD⁴. Navíc v některých případech dochází k problematickým situacím, kdy sociální pracovníce nevydá souhlas s propustkou dítěte, a pokud je vztah již navázán, může dojít ke zklamání dítěte.

Samozřejmě ideálně by o vhodnosti HP měli rozhodovat všichni zainteresovaní na případu dítěte v rámci případové konference, z praxe je však potřeba říci, že pro časovou náročnost nebývá v případě HP uplatňována. Přesto ji můžeme doporučit.

Sociálními pracovníci jejich práci nezávidím. A rozhodně ji nechci zpochybňovat. Ale i tam vidím obrovské rozdíly. „Moje“ paní sociální pracovníce funguje naprosto bez problémů. Schvalovací návštěva a výstup z ní trval asi týden. Neskutečné. Sociální pracovníce dětí fungovaly naprosto odlišně. Jediné, co se mi potvrdilo jako dobrý krok, je navázat kontakt a v nejlepším případě se i setkat osobně přímo se sociálními pracovníci dítěte. Vzájemné vztahy pak fungují naprosto jinak.

Hostitelka T.

Během naší HP jsme se vždy setkali s lidským a vstřícným přístupem všech sociálních pracovníků, které o nás rozhodovaly, dokonce když šlo o povolení návštěvy, která nebyla včas naplánovaná, ale dítě si ji velmi přálo, ochotně i v době své dovolené nafxovala sociální pracovníce příslušné povolení do DD. Cenná byla i její práce s otcem dítěte a snaha napomoci zkoordinovat jeho návštěvy v DD s naplánovanými pobyty u nás doma.

Hostitelé Z.

⁴ Individuální plán ochrany dítěte. V ČR musí mít každé dítě, které nežije u vlastních rodičů z rozhodnutí soudu, vypracován IPOD, v němž je detailně popsáno, jaké jsou plánované kroky k zajištění jeho práv, ochrany a bezpečí

MÝTY O DĚTECH Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Mezi nejčastější představy o dětech z dětského domova patří dojem, že jde o „opuštěné děti“, které nemají nejen rodiče, ale také dostatek materiálního vybavení, pěkného oblečení, běžné elektrotechniky apod., děti, které se nedostanou mimo bránu dětského domova. Nutno říci, že tuto představu často živí především organizátoři velkých akcí pro děti z dětských domovů, kde věty jako „opuštěné děti“ či „zážitek na celé měsíce“ vytvářejí opravdu mylnou představu společnosti, která je pouze jednou za čas narušována diskuzí o „zlaté kleci.“

Přestože se materiální podmínky liší domov od domova a významně také v závislosti na vzdálenosti od velkých měst, je potřeba říct, že děti žijí v materiálním standardu. Většina z dětí má mobil, většina z nich je na facebooku, mají nové oblečení, žijí v rodinné buňce, která je umístěna v bytové jednotce, kde běžně mají televizi, DVD přehrávač, počítač, myčku.

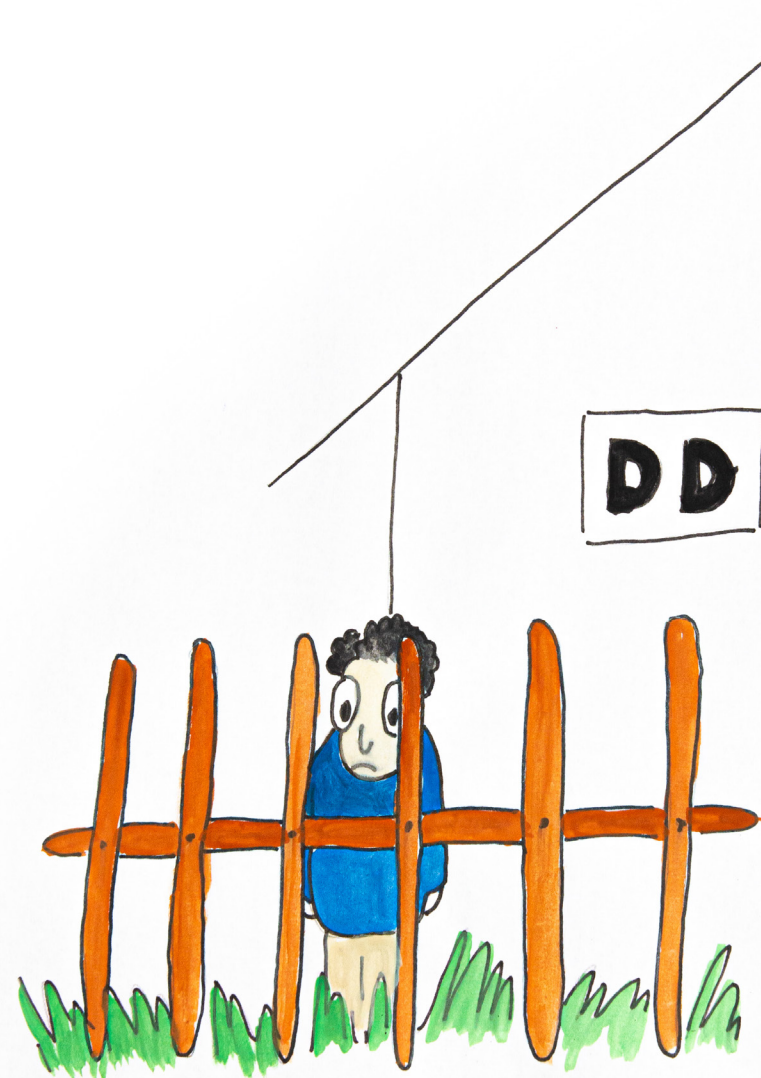
Děti se běžně účastní kroužků na jejich základní škole a v průběhu roku se několikrát účastní nejrůznějších akcí pořádaných sponzory. Mnohé z nich tak byly u moře, na lyžích, většina z nich se setkala s nějakou slavnou osobností (nejčastěji s více osobnostmi), někdo skákal z padáku apod. Spíše lze říci, že děti jsou přehlcneny těmito akcemi a zvykají si na standard, který v dospělosti nedokáží samy naplnit. Následná deziluze a nedostatek schopnosti sám o sebe se starat (nedostávat vše pod nos), způsobuje, že se mladí dospělí po odchodu z DD velmi rychle ocitají na sociálním dně.

Také termín „opuštěné děti“ je zavádějící. Většina dětí je z rodin odebrána, protože děti byly ohroženy na výchově a zdravém vývoji. Děti i jejich rodiče to často vnímají jako zásah z vůle státu (sociálních pracovníků, policie) a nesouhlasí s tím. Většinou spolu udržují na určité úrovni kontakt, který závisí na schopnosti rodiče za dítětem přijet (DD jsou často izolovány na konci vesnic se špatnou dostupností) či ochotou dítěte jezdit za rodiči. Opravdu opuštěných dětí je v dětském domově minimum, stejně tak jako šafránu je dětí, které jsou oboustrannými sirotky.

V poslední době se stále častěji objevují případy, kdy si rodiče upraví podmínky, dítě se může vrátit domů, ale samo nechce, protože už si zvyklo na materiální přepych a jednodušší život, který jim jejich rodiče nemohou poskytnout. Také

rodiče po určité době zjistí, že je pro ně DD pohodlnější řešení. Zde je pak namístě s dětmi i rodiči pracovat a neustále vysvětlovat „umělost a nereálnost“ světa DD a zdůrazňovat ty opravdu pravé hodnoty, jako jsou láska, zdraví, rodina.

Navíc mezi dětmi, které jsou v dětském domově, převažují především děti staršího školního věku a dospívající, kteří mají za sebou zkušenosti, jež je těžké si představit, často mají problémy s chováním, a přestože velmi intenzivně potřebují zájem, péči, blízkého člověka, nedávají to na sobě znát.

IDENTITA DĚTÍ Z DD A JEJICH VZTAH KE SVÝM RODIČŮM

Pro porozumění důležitosti identity je nejjednodušší obrátit se nejprve sám k sobě a upřímně si odpovědět na otázky. Kdo jsem? Kdo ovlivňuje a ovlivňoval můj život, že jsem takový, jaký jsem? Odkud pocházím? Na co jsem hrdý ze své minulosti? Pokud si poctivě odpovíme na tyto otázky, cítíme, jak úzce se naše identita dotýká našeho vlastního sebehodnocení a sebevědomí. Zde je pak prostor zamyslet se nad tím, jak by mohly odpovědět na tuto otázku děti z dětského domova. Jaký vztah mají ke svým rodičům? Jaký vztah mají ke své minulosti?

K porozumění toho, co je to identita, je potřeba pochopit, že každý člověk prožívá svůj osobní příběh. Ten začal jeho narozením, a často mnohem dříve - od rodičů či prarodičů může slýchat o tom, jak se na něho rodina připravovala, těšila, jak vybírali jméno, připravovali pokojíček, plánovali změny v životě. Každý nový den je novou stránkou v osobním příběhu člověka. Do příběhu dítěte vstupují různé zážitky, všechno je nové, dítě se učí, poznává nové lidi, věci, události. Toto vše mu pomáhá vnímat sebe samotného jako součást celku - začíná si uvědomovat svoji roli, svoje silné stránky a také svoje nedostatky a slabiny.

Lidé, kteří vstupují do jeho příběhu, v něm mají nenahraditelné místo, není možné někoho jednoduše vymazat, život nemá zpátečku. Proto i vy, pokud vstupujete do příběhu nějakého dítěte, máte v něm zcela jedinečnou roli, která je nenahraditelná a kterou nikdo jiný nemůže jednoduše zrušit. Každý člověk má v osobním příběhu dítěte svoje jedinečné místo.

Termín "identita" je komplexní termín, který zastřešuje naše vědomí toho, kdo jsme. Proto míra osobní identity velmi úzce souvisí se sebevědomím a sebepřijetím, které jsou u dětí s deprivací

velmi snižené. Pokud je naším cílem podporovat sebevědomí a růst osobnosti dítěte, podpora identity dítěte je důležitá, ale současně pro hostitele náročná oblast.

Amalthea, z. s.⁵ ve své Pracovní knize - Přípravy k pěstounství⁶ prakticky shrnuje, že identita zahrnuje v první řadě „dědictví“, tedy všechno to, co člověk získává a odnáší si ze své rodiny (jazyk, kultura, náboženství, vlastnosti, fyzické i povahové rysy) a dále všechny naše vědomé volby, v nichž se rozhodujeme, kterým směrem se budeme v životě ubírat. Zároveň Amalthea, z. s. zdůrazňuje to, že pokud se nám někdo snaží odebrat součást naší identity nebo snižuje hodnotu některé její součásti, jde o velmi bolestivý zásah pro každého člověka.

Většina dětí, ať již se svými rodiči zažila cokoli, na svou rodinu nedá dopustit, obhajují jejich jednání a jsou velmi citliví na hodnocení a poznámky okolí k jejich rodině. Ostatně - brání sami sebe a své nejbližší. Zároveň jsou však neustále konfrontováni s tím, že jsou v dětském domově a dospělí kolem nich považují jejich život s rodinou za ohrožující, nesprávný.

Nejčastěji je vztah dětí k jejich rodičům ambivalentní, nejasný. Někdy rodiče milují, idealizují si je a odmítají vnímat jejich reálné chování, jindy převládají pocity odsouzení. Dlouhodobě negativní a odmítající vztah k rodičům má naštěstí minimum dětí, jedná se nejčastěji o děti vyrůstající v DD od raného dětství, které přejala názor vychovatelů, či vycházejí z uvědomění si hlubokého zklamání, které jim rodiče způsobili. Přesto je však jejich odmítání především verbalizované a racionalizované než skutečně žité, což kromě jiného dokládá skutečnost, že i tyto děti směřují po odchodu z DD právě za svými rodiči.

Úkolem pedagogů a všech dalších osob v okolí dítěte, podílejících se na jeho výchově je pomáhat mu mít vyrovnaný, pozitivní a zároveň realistický pohled na své rodiče. Protože pokud nemáme rádi a nepřijímáme své rodiče, nemůžeme mít rádi a přijímat sami sebe. Aby dítě v DD mohlo mít své rodiče rádo a přijímat je i přes všechny zkušenosti, které s ním mělo, je potřeba mu pomoci na ně reálně nahlédnout, umět odlišit hodnocení chování od přijímání rodiče jako takového a uvědomění si svých citů k němu. Tomu mohou nejvíce napomoci pedagogové a hostitelé v nejbližším okolí dítěte a to tak, že toto odlišení mají oni sami vžité a k dítěti přistupují s respektem k jeho rodinné historii a jeho rodičům.

5 nestátní nezisková organizace v Pardubickém kraji, která zajišťuje výkon sociálně-právní ochrany dětí

6 Pracovní kniha - Příprava k pěstounství. 2011. Amalthea, z. s..
Ke stažení: [<http://www.nadacesirius.cz/podporene-projekty/nahradni-rodinna-pece#amalthea2>]

VZTAH HOSTITELŮ K RODINĚ DÍTĚTE – DOPORUČENÍ

„Hostitelé by měli vědět, co je to sociální znevýhodnění a jak s ním pracovat. Znat specifické potřeby dětí, které navštěvují. Komunikovat s OSPOD a DD. Uvědomit si, co od nich dítě požaduje a citově se příliš neangažovat – bývá to pro dítě zraňující, když hostitel práci nezvládne. Hostitel by měl být připraven také na to, že bude kontaktován rodinou dítěte – většinou problémovou. Jde totiž o zákonné zástupce dítěte a měli by je respektovat, což bývá často složité.”

Dětský domov Tišnov

Absolutní většina dětí v dětských domovech má kontakt se svou rodinou. Některé děti jsou více či méně pravidelně svou rodinou navštěvovány, jiné jezdí domů na víkendy nebo prázdniny, mnoho z nich udržuje kontakt přes mobilní telefon nebo internet (facebook, email). Nejedná se pouze o matku a otce, ale také babičky, tety a strýce, dospělé sourozence.

Rodiče dítěte a jeho rodina jsou nesmazatelnou součástí života dítěte, a to ať již se na něm podílejí či nikoli, ať svým chováním dítěti ublížili více či méně. Jsou významnou součástí identity dítěte a úkolem hostitele je tuto identitu rozvíjet a pozitivní vztah k vlastní rodině podporovat. To však je pro mnohé hostitele velmi náročné, jelikož se těžko zbavují hodnotících soudů směrem k rodičům, které vnímají jako hlavní příčinu složitého osudu dítěte. Proto je potřeba hostitelům vysvětlit význam pozitivního vztahu k rodičům pro rozvoj identity dítěte a ukázat jim způsob, jak rodiče pochopit, respektovat a přijímat jako nezastupitelné osoby v životě dítěte.

Pro hostitele, kteří se dříve nesetkali s příběhy dětí z dětského domova, se jejich životní osud jeví jako nepochopitelný a rodiče těchto dětí jako nezodpovědní, ne-li (v případech ubližování dítěti) zavrženíhodní. Nikdy dříve se nesetkali s lidmi, kteří se nedokáží postarat o dítě, s lidmi, pro které dítě není na prvním místě,

s lidmi, kteří mohou svým vlastním dětem ubližovat. Protože neznají okolnosti jejich příběhů, hodnotí je na základě svých vlastních a obecně společensky uznávaných norem.

Informace o rodičích dítěte hostitelé získávají nejčastěji od samotných dětí a v náznamech také od pracovníků zařízení. Jedná se pak především o důvody odebrání dítěte z péče jako jsou zanedbávání, týrání, zneužívání, neschopnost se o dítě starat z důvodu nástupu do výkonu trestu, nezvládnutí výchovy dítěte (např. záškoláctví, toulání se) apod. Tyto informace zcela hostitelům stačí pro to, aby si vytvořili negativní obrázek o rodičích dítěte. Nedostávají však informace o tom, co rodiče dělali dobrého, co dokázali. Přijetím negativního obrazu rodičů však dítěti nepomáháme, ale naopak posilujeme jeho nejistotu být samo sebou. Proto je důležité poskytnout hostitelům dostatek informací o nejednoduché situaci selhávajících rodičů.

Vzhledem k nutnosti povinné mlčenlivosti lze toto porozumění přinést přes příběhy jiných dětí a jejich rodičů, které podobnou situaci zažívají. Důležité je zasadit jednání rodičů do společenského, sociálního, ekonomického a psychologického kontextu konkrétního případu a osvětlení příčin selhání rodičů ve svých rolích. Ukázat jim, že příčina vychází z okolí, vnitřních možností jedince a jeho zkušeností.

Pátřejme a ptejme se proto po detailech života rodičů dětí a skládejme si mozaiku jejich příběhu (můžeme se ptát dětí, samotných rodičů apod.). Například aby hostitel doopravdy dokázal přijmout matku dítěte, která nezabránila týrání svých dětí otčímem, musíme porozumět jejímu dětství a zkušenostem z něj (také zažila domácí násilí v rodině), porozumět její ekonomické situaci, kdy se 4 dětmi byla na muži zcela finančně závislá, pochopit, že její rozumové schopnosti nedovolovaly plánovat na delší dobu než jeden týden dopředu a že její submisivní

Když jsme si povídali s Tomášem o jeho rodině, dozvěděli jsme se, že má polorodou starší sestru Šárku, na kterou stále vzpomínal. Jeho sestra žila v pěstounské péči prarodičů ze strany otce, adresu neměl. Domluvili jsme se, že se pojedeme někdy podívat do vesnice, ve které kdysi žili, najdeme jejich dům a zkusíme zjistit i adresu Šárky. To se podařilo a po domluvě s pěstouny jsme naplánovali setkání sourozenců. Bylo to velmi dojemné.

Hostitelé B.

povaha podléhala aktuálním náladám muže. Uvědomit si, že je natolik nesamostatná a v celém dětství jí natolik chyběla láska, že nyní nedokáže od svého muže odejít, protože strach ze samoty je mnohonásobně horší než všechno ostatní.

Porozumění je důležité pro to, abychom mohli rodiče dítěte respektovat. Neznamená to však omlouvat jejich chování. Je potřeba důsledně odlišovat hodnocení rodičů, kterého bychom se neměli dopouštět, a hodnocení jejich jednání, které společnost nemůže akceptovat. V rozhovoru s dítětem tak můžeme lépe vyjádřit náš nesouhlas s chováním rodiče (děti není možné takto trestat, děti není možné neposílat do školy) a vysvětlit jim, proč s tímto chováním nesouhlasíte. Zároveň je však možné uvést určité porozumění složité situaci, pochopení, že rodič dělal to nejlepší, co uměl nebo že nedokázal mít nad sebou kontrolu a je potřeba mu pomoci, ukázat jiné momenty, kdy dokázal dobře reagovat podle normy (děti vždy chodily do školy, v raném věku se jim matka věnovala – chodily na písek a ven, apod.)

Podstatné je stále si uvědomovat, že nebýt těchto rodičů, nikdy by na světě nebyla tak jedinečná osobnost jako je dítě, které vidíme před sebou. Dítě získalo od rodičů a svých předků mnoho dobrého, které je potřeba najít a uvědomit si. Důležité je dávat dětem najevo, že o jejich dobrých vlastnostech víte. Zvláště u dětí, které přišly do DD až ve starším věku, můžeme rodiče ocenit (jak dlouho to v tak náročných podmínkách zvládali, než začala být situace neúnosná a pro děti bylo lepší jiné prostředí). Je podstatné najít si pro sebe oblasti, ve kterých rodiče postupovali zodpovědně, najít pozitivní vlastnost, které dítě po nich nebo po prarodičích asi zdědilo (zručnost, pracovitost, hudební sluch) nebo alespoň pojmenovat, co pěkného se jim na dítěti líbí ve vzhledu a hledat, po kom tento rys dítě zdědilo.

Teprve když hostitel porozumí a pochopí situaci rodiny dítěte a začne respektovat její složitou situaci, teprve potom se dítě může v hostitelské péči cítit jistě a uvolněně.

Často se stává, že hostitelé se o rodičích sice verbálně vyjadřují neutrálně, ale cítí toto téma jako tabu, protože neví a nejsou si jisti, jak o rodině hovořit. Dítě pak vnímá, že jeho rodina není úplně přijímaná a neví, jak se k tomu postavit. Buď o ní tedy nemluví vůbec a dodržuje vznikající tabu, anebo naopak o rodině mluví v superlativech, aby jeho hostitelé viděli rodiče co nejlépe, přijali je a měli rádi. Proto je vhodné se tématu rodičů a rodiny nevyhýbat a reagovat na něj přirozeně, tak jak přichází. Po překonání prvního ostychu hostitelé často zjistí, že dítě reaguje poměrně přirozeně a umí si samo říci, pokud je mu téma nepříjemné.

V ideálním případě je vhodné, pokud se hostitelé a rodiče dítěte sejdou na neutrální půdě a s pomocí mediátora vysvětlí své stanovisko k hostitelské péči a k dítěti. Obě strany by na toto setkání měly být dopředu připravené a všechny informace by měly dopředu již získat (například rodiče informace o tom, co to je HP, jaký dobrý vliv na dítě má, že tím dítě neztrácí, ale pomáhají mu, hostitelé by měli mít informace o rodičích a jejich dosavadním přístupu k HP). Pokud takové setkání úspěšně proběhne, může mít velmi pozitivní vliv na dítě (jednotnost, jistota), na hostitele (ví, o kom se mluví) i na rodiče (ví, co se od nich čeká, rozumí situaci).

Pokud není z různých důvodů reálné schůzku realizovat, rozhodně napomáhají například telefonní hovory dítěte, které je zrovna na návštěvě u hostitelů. Zde je nejvíce patrné, zda dítě rodičům sdělí, kde se právě nachází a co dělá. Je možné, aby hostitelé rodičům zavolali a například zeptali se jich na něco konkrétního, praktického, tak aby rodiče získali jistotu, že se s nimi stále počítá.

Mně pomohla jedna věc, a to stanovit si s DD, že jeden týden mám víkend já, druhý víkend matka. Pokud matka nepřijede ve stanovený víkend a děti se snaží o to, aby mohly jet k nám, tak nepovolit a nevzít si je. (ze začátku to pro mě bylo hodně drsné, ale uvědomila jsem si, že pro dítě pak jsme něco jako náplast, nebude vztah). O prázdninách se režim mění, děti mají nabitý program a organizace se upravuje.

Výhody z toho plynoucí – můžu si naplánovat výlet, když někde chci s dítětem jet (při nepravděpodobnosti schůzek a čekání na příchod rodičů je to téměř nemožné), dítě si samo srovná v hlavě, kdo sliby plní a neplní, ví dopředu, s kým by mělo trávit čas a ví, kdo slib dodrží a kdo ne, rodič nikdy nemůže vyslovit, že mu nebylo umožněno se s dítětem vidat.

Hostitelka T.

Samozřejmě jsou případy, kdy rodiče dítěte vůbec nespolupracují, dítěti se neozývají, jsou agresivní a dítě ohrožují, či je nelze dohledat. V takových a jim podobných případech není možné spoléhat na navázání kontaktu s rodiči, ale i zde platí základní pravidlo, které zní: vždy mluvit o rodině dítěte pozitivně nebo alespoň neutrálně a ani tehdy, když samo dítě je zrovna na své rodiče (oprávněně) našťavané, neskouznout do obecného hodnocení rodiče, vždy hodnotit jen konkrétní jednání, nikdy ne osobnost rodiče.

SANAČNÍ FUNKCE HOSTITELSKÉ PÉČE

Při rozhodování dětských domovů o tom, které děti by potřebovaly hostitelskou péči, hraje často velkou roli míra kontaktu rodičů s dítětem. Jde pak především o frekvence kontaktu (jak často se ožívají, jak často si berou děti domů), intenzitu (jak silný je vzájemný vztah) a míru schopnosti spolupráce rodičů. Některé dětské domovy pak v případech, kdy dítě udržuje občasný kontakt s rodiči (občas k nim jede domů), nevnímají potřebu hostitelské péče tak silnou. Avšak rodiče a hostitelé a stejně tak pěstouni, nejsou navzájem vylučující se, exkluzivní vztahy, ale naopak mohou se doplňovat a dítěti tak ještě více prospívat.⁷

Dítě v běžné rodině má kromě vztahu ke svým rodičům ještě mnoho vztahů dalších. K prarodičům, tetám a strýcům, známým rodičů. Běžně tráví s těmito lidmi od určitého věku část svých volných dní a jeho sociální síť je široká a pestrá. Děti z dětského domova jsou většinou o tuto síť vztahů ochuzeny, přitom by ji velmi potřebovaly stejně tak jako loď na moři své přístavy. Proto je žádoucí, aby i děti, které s rodinou udržují kontakt, měly možnost hostitelské péče a získaly tak další důležitou osobu do svého života.

Zároveň je ale možné očekávat (a to ať již má rodina s dítětem kontakt větší či menší), že rodiče budou hostitele vnímat jako nevídanou konkurenci a to i přes ujišťování, že tomu tak není. Mohou se cítit ohroženi ve své rodičovské úloze a dostanou strach, aby o své dítě nepřišli. Vzhledem k tomu, že souhlas rodičů s HP ve většině případů není nutný, jejich jedinou možností je začít se o své dítě intenzivněji zajímat a nedovolit, aby jim „někdo cizí ukradl jejich dítě.“

V několika případech mezi našimi klienty tak hostitelská péče aktivizovala rodinu dítěte natolik, že si upravila podmínky, aby děti mohly jezdit na víkendy domů, případně došlo k navrácení dětí zpět k rodičům. Z těchto případů je jednoznačně patrné, že určité procento dětí v dětských domovech by v zařízení s okamžitou platností nemuselo pobývat, pokud by rodiče nepovažovali ústav za „místo, kde se o mé dítě dobře postarají – lépe než bych to dokázal/a já.“ Ohrožení, které pro ně jiná rodina představuje, je pak pravděpodobně na úrovni

obavy ze ztráty lásky dítěte, z odsouzení (na to, že je dítě v DD, si už zvykli, ale na cizí rodinu ne), z pocitu viny. V těchto případech často rodiče chtějí přetrhat veškeré vazby s hostiteli, a tak to také prezentují dětem. Pokud se však s dětmi i rodiči pracuje a situace se jim vysvětlí, mohlo by dítě zůstat s hostiteli v kontaktu nadále, ti jej mohou podporovat ve škole, pomáhat s učením, nabízet dále společné víkendy apod.

Hostitel se tak stává jakýmsi patronem dítěte, má o situaci dítěte přehled a může pomoci rodině v případných dalších náročných situacích. Jedná se pak o neprofesionální a individuální sanaci jedné konkrétní rodiny, což přináší mnoho dobrého oběma stranám.

V případech, kdy se nepodaří kontakt s hostiteli po navrácení dětí do rodiny udržet, mohou hostitelé cítit zklamání, avšak zároveň mohou mít dobrý pocit, že dítě získalo to, po čem v duši prahlo – vrátilo se domů. V ojedinělých případech však pracovníci okolo dítěte HP zcela zastaví z důvodu potenciálního návratu domů, avšak v konečném výsledku aktivita rodiče utichne a dítě nemá ani rodiče, ani hostitele. Zde se pak můžeme ptát: stalo by se tak, kdyby HP pokračovala dále?

Funkci částečné sanace rodiny však hostitelé plní i tehdy, když například dítěti umožní setkat se svými sourozenci, kteří žijí v jiném DD či v pěstounské rodině, setkat se po dlouhé době s matkou, která z různých důvodů není schopna za dětmi přijet do DD na návštěvu, dovézt dítě na návštěvu za rodičem do věznice apod. Takovýto zralý kontakt hostitelů s rodinou vyžaduje již velmi dobře navázaný vztah s dítětem, přijetí jeho rodičů a uvědomění si (či intuitivní vnímání) významu rodičů v životě a identitě dítěte. Příprava a provázení hostitelů by také k tomuto cíli měla směřovat.

⁷ Hostitelé a rodiče jsou vzájemně inkusivní vztahy, které existují vedle sebe paralelně, stejně tak jako matka a otec (nelze říci, koho máme více rádi). Více o této problematice: Jeroným Klimeš: Hostitelství [http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/hostitelstvi_sbormik.pdf]

VZTAH HOSTITELSKÉ PÉČE K PÉČI PĚSTOUNSKÉ

Dítěti je nalezena nová pěstounská rodina

Ač se toho některé dětské domovy obávají, hostitelská péče, stejně jako není v protikladu s kontakty s biologickou rodinou, není nikterak v protikladu ani s hledáním vhodné pěstounské rodiny k náhradní rodinné péči. Pouze u dětí mladších 6 let, jak je popsáno výše, je vhodné zvážit rizika a přínos hostitelské péče a rychlost, s jakou bude nalezena pěstounská rodina.

U všech ostatních případů se domníváme, že hostitelská péče pěstounství nejenže neomezuje, ale dokonce může dítěti prospět. Dětské domovy se obávají, že pokud si dítě zvykne na hostitele, nebude poté chtít do pěstounské rodiny. Toto se však dá poměrně dobře ošetřit a naopak v případě spolupráce mohou dítě i pěstouni jen získat.

V případě situace, kdy dítě dlouhodobě jezdí k hostitelům a objeví se pěstounská rodina, nastává fáze postupného seznamování se s pěstouny. Dnes by se snad už nemělo dít to (a už vůbec ne u dětí školního věku), že dítě najednou odjíždí do cizí rodiny, aniž by si na nové lidi postupně zvyklo. V tomto období je dítěti (a také hostitelům) nutné vysvětlit situaci a postupně zvykat dítě na nové osoby.

Pěstouni musí být poučeni o vztahu s hostiteli a ty lze při procesu zvykání také využít (například všichni společně pojedou na výlet). Tím se také pěstouni seznámí s dalšími důležitými lidmi v životě dítěte a je potřeba říci, že není nutné a ani žádoucí vztah nárazově ukončit (což se někdy stává). Právě naopak.

Hostitelé se mohou stát známými pěstounů, děti mohou občas navštěvovat (čímž se dětem vytvoří kontinuita a styčný bod dvou světů – v DD a v pěstounské rodině). Pěstouni mohou časem využít tohoto kontaktu k hlídání dětí a získání tolik důležitého odpočinku, který jinak zprostředkovávají neziskové organizace formou respitních pobytů. Samozřejmě nutností tohoto procesu je kvalitní příprava všech stran (hostitelů, pěstounů, odborných pracovníků) a kvalitní provázení celým složitým procesem.

Přerod hostitelské péče v pěstounskou péči

S druhým synem jsem plánovala jen HP a nečekala jsem, že tak rychle bude chtít nastálo domů. Jezdili jsme za maminkou a ta byla šťastná, prosila mě, ať si ho vezmu domů.

Hostitelka M.

Ze zkušenosti je nutno říci, že v některých případech hostitelská péče plynule přejde v pěstounskou péči. Nelze přesně říci, jak často se to stává, jelikož jakékoliv statistiky v této oblasti chybí. Je však zřejmé, že nejde o zcela zanedbatelný vzorek, a proto je potřeba na tuto možnost všechny strany připravit.

V prvé řadě je potřeba zmínit, že hostitelská péče není zkratkou k pěstounské péči, jak se někteří odborníci domnívají. A to už ze své podstaty zacílení. Ve většině případů je realizována u dětí, které na pěstounskou péči zprostředkovanou krajem nemohou dosáhnout, a to ať už kvůli věku, etniku či počtu sourozenců. Například většina zájemců o PP neuvažuje přijmout čtrnáctiletého romského chlapce ani jiné dítě staršího školního věku. Přijmout takhle staré anonymní dítě vnímají jako příliš velké riziko. Přitom takových dětí je v dětských domovech nejvíce. Proto nelze mluvit o zkratce k PP, ale o obrovské šanci na PP pro děti, které již nemají příliš mnoho možností.

Pokud se hostitelé rozhodnou dítě přijmout do svého domova nastálo a dětský domov je tomu nakloněn, pak o svěření dítěte do PP rozhoduje na základě žádosti soud. To bývá občas odborníky považováno za hlavní riziko tohoto způsobu pěstounství, jelikož tito pěstouni neprošli přípravou k PP, která jim může posléze chybět. Tomuto argumentu nelze upřít důležitosti, avšak nevímáme jej jako důvod k neuskutečnění PP. V případě přerodu HP v PP je proto velmi důležité zaměřit se na detailní přípravu tohoto kroku a intenzivní provázení celým procesem nejlépe neziskovou organizací, pověřenou k těmto úkonům. Tento přechod je totiž kritickým bodem celého vztahu a představuje zátěžovou zkoušku pro všechny zúčastněné. Přípravu k pěstounské péči pak lze jen doporučit.

V průběhu HP totiž před námi dítě vystupuje stále pod určitou maskou, kterou si vytvořilo a která v rámci víkendů a prázdnin funguje. Zároveň jeho pozice návštěvy jej nenutí tolik k povinnostem jako ostatní členy domácnosti. Stejně tak dítě může interpretovat různé situace ze školy nebo z DD dle svého pohledu a hostitel nemá možnost si situaci ověřit. Často takovým problémům hostitelé nevěří a přiklání se na stranu dítěte, protože u nich je přece tak hodné, vstřícné, skromné. Nepřipravení hostitelé neočekávají žádný negativní zvrat, který by s PP mohl souviset, naopak, často si situaci idealizují, jak konečně budou rodina a dítě bude šťastně prospívat.

Děti patří domů, z. s. a jeho členové se setkali s minimálně 10 případy přechodu HP do pěstounské péče. U osmi z nich došlo k negativní změně chování dítěte a to až o 180°. Dítě bezproblémové, milé, přizpůsobivé „najednou“ lhalo, vymýšlelo si, obviňovalo ostatní, bylo odmlouvavé, drzé, vulgární či agresivní, objevily se krádeže či nepravdivá obvinění. Pouze u dvou z nich došlo „jen k regresi chování“ do nižšího věku či k očekávané pubertální drzosti.

K obratu chování dochází po tzv. době „lábánek“, tedy době, kdy si všichni společně užívají pocitu rodiny, jsou k sobě milí, kdy pokračuje naučené chování z HP. Čím dlouhodobější a intenzivnější HP pěstounské péči předcházela, tím dříve dochází k obratu v chování dítěte. Dochází k zátěžové zkoušce, u níž není jasné, kdy a jestli skončí. Celý tento stav je možné si vysvětlit kombinací mnoha příčin. Jednou z nich je vývojová regrese do nižšího věku, která běžně přichází se změnou prostředí, avšak například děti v pubertě si již nemohou dovolit tuto tendenci dávat svobodně najevo a tak v nich vzniká určitá tenze.

Současně, tak jako v každém novém vztahu dochází k testování hranic. To sice již jednou proběhlo, avšak ve velmi mírné podobě, protože dítě v době HP ukazovalo jen jednu část svého já – dobrou, milou, přátelskou, takovou, aby mě měli rádi. Nyní potřebuje podvědomě zjistit, zda je přijímané opravdu celé, se vším všudy, s problémy, které již nelze před rodinou tajit (existovaly již v DD) i s problémovým chováním, které teprve přichází. Některé děti používají neakceptovatelné chování jako trest pro pěstouny (za nastavení hranic, které se jim nelíbí), jiné jako projev vzteku, smutku, bezmoci, možná také toho, že svět nefunguje tak, jak byly zvyklé. Obecně se dá také říci, že lze očekávat tím větší problémy, čím silnější trauma dítě zažilo nebo čím dlouhodobější, intenzivnější a ranější deprivace na dítě působila.

Mezi konkrétními problémy, které se například objevily, bylo křivé svědectví dívky proti svému vlastnímu otci ze sexuálního zneužití. S tímto se svěřila dívka pěstounům přesně v den, kdy soud rozhodl o PP. Noví pěstouni dívce samozřejmě věřili, podstoupili s ní mnoho testů, výslechů, řešili situaci s rodinou, dle jejich slov prožívali peklo na zemi. Teprve po roce přiznala dívka, že šlo o falešné obvinění s tím, že chtěla celou svou původní rodinu potrestat.

Jiná dívka, která do rodiny jezdila více než dva roky, po přechodu do pěstounské péče začala natolik narušovat rodinný život lhaním, podváděním, krádežemi, že po nějaké době zcela vyčerpaní pěstouni (kteří neměli žádné provázení) sáhli k poslednímu řešení: zrušení PP a návrat dívky do ústavu. U jiného chlapce, Petra, nedošlo, dalo by se říci, k jiné změně chování než k regresi chování o pár let zpět. Z chytrého sedmnáctiletého kluka se tak stal občas drzý a odmlouvající puberták, kterému je vše potřeba opakovat a je nutné k němu jinak přistupovat. Pěstounská rodina však změnu očekávala, a tak jí nepřišla nijak výrazná. I v jiné rodině měla pubertální dívka velké problémy s krádežemi, verbální i fyzickou agresivitou. Individuálním, avšak trpělivým a důsledným přístupem rodina a dívka situaci společně asi po roce a půl zvládly.

Přechod hostitelské péče v péči pěstounskou je, jak je vidět na příkladech, opravdu velký krok. Krok, který dá dítěti velkou naději na pocit přijetí, krok, který bude velmi náročný. Pokud do tohoto procesu hostitelé chtějí vstoupit, je nutné intenzivní provázení. Pokud se vše povede, další dítě získá svou rodinu a to je nejcennější možný výsledek hostitelské péče.

Vzhledem ke složitosti celého procesu je však nutné netlačit hostitele k tomuto kroku (což mnozí vychovatelé často v zájmu dítěte dělají), krotit první tendence hostitelů k tomuto kroku (zvláště po prvních společných dovolených a vícedenních pobytech je tendence nenechat tak skvělé dítě v DD a podlehnout emocím velká), přistupovat k HP jako k dočasné péči a přechod k pěstounství podpořit tehdy, pokud jsou rodina i dítě na tento krok připraveny.

Aby hostitelé ale nezískali dojem, že dětský domov s nimi nehraje fér a dítě chce jen udržet „ve stavu“, je dobré vypracovat plán přípravy přechodu hostitelské péče do péče pěstounské (na vypracování se podílí hostitelé i dětský domov, případně provázející organizace). Plán by měl obsahovat cíle, kterých má být dosaženo, a časové horizonty, jinak hrozí, že se hostitelé začnou snažit si dítě převzít do péče rychleji a jinými způsoby, což může vést k problémům a selháním.

Mé návštěvy u této rodiny se opakovaly každý druhý víkend, střídavě s návštěvami tatínka. Jednou, když jsem odjížděla z víkendu, se mě „teta a strejda“ zeptali, jestli bych už u nich nechtěla zůstat navždycky. Jako jejich dcerka. Řekla jsem, že ano, a teta mi slíbila, že až přijedu příště, už se do domova nevrátím. Když jsem to sdělila paní ředitelce, řekla mi, že do rodiny půjdu, až to SAMA oznámím tatínkovi. Že mu mám říct, že mám radši jinou rodinu než jeho a že budu žít u nich. Ještě ten den mi na vychovatelně vytočila tatínkovo číslo, abych mu to oznámila. Strašně plakal, ale řekl, že udělá vše pro to, abych byla šťastná.

Čtrnáct dní nato mě paní ředitelka nechala přeložit ze základní školy do zvláštní. Ne, že bych neprosplávala, jenom doufala, že tak o mě rodina ztratí zájem. Neztratila. Pořád jsem k nim jezdila na víkendy a už jsem se vracet nechtěla.

Z příběhu “Anička”,
z knihy Kruh mladých - Příběhy, které nekončí

PŘÍPRAVA K HOSTITELSKÉ PÉČI

Všechna uvedená fakta, která jsou popsána na předešlých stranách, jsou důležitými prvotními informacemi pro člověka, který se zajímá o možnosti hostitelské péče u nás. Bez tohoto vzhledu do celé problematiky by snadno mohlo dojít k nepochopení principu HP, rozladění z náročnosti celého procesu, z komunikace s jednotlivými stranami i nepochopení deprivačním projevům a signálům ze strany dítěte. Během naší praxe jsme se setkali s mnoha příběhy, které nás utvrzují v tom, že hostitelská péče není pro každého, ale pokud se na ni člověk vydá, je potřeba mu poskytnout dobrou přípravu, dostatek informací a podporu jak v průběhu HP, tak zejména při řešení nejrozumnějších nečekaných či krizových situací.

Pro zájemce, kteří na základě informací z této publikace chtějí pokračovat po cestě HP, proto nabízíme interaktivní přípravu, která je zaměřena na celý proces od motivace k hostitelství až po řešení nečekaných situací. Příprava je vedena zážitkovým způsobem, podle motta „těžko na cvičišti, lehký na bojišti“. Je určena pro malou skupinku zájemců, má mnoho prostoru pro diskuzi, vč. otázek, které vás zajímají. Lektory jsou lidé, kteří sami HP zažili na vlastní kůži.

Přípravy jsou zpravidla víkendové, o jejich termínech a jak se přihlásit se dočtete na našich webových stránkách.

Na některé otázky, se kterými se často setkáváme, najdete odpovědi dále.

NEJČASTĚJŠÍ DOTAZY

1. *Mám zájem stát se hostitelem. Co pro to musím udělat?*

Máte více možností. Pokud máte zájem o HP u konkrétního dítěte, je nejvhodnější oslovit dětský domov, sdělit svůj záměr a kontaktovat po dohodě s DD OSPOD dítěte. Na základě tohoto prvního kontaktu bude vytvořen plán prověření, přípravy a další postup. Některé dětské domovy jsou v tomto samy aktivní, jinde využívají spolupráci s různými neziskovkami či institucemi.

Pokud máte zájem o zprostředkovanou hostitelskou péči, je opět několik možných cest. Můžete se obrátit na NNO, která HP podporuje a spolupracuje při přípravách zájemců či s dětskými domovy. Pravděpodobně se s vámi nikdo nebude bavit, pokud byste se obrátili přímo na nejbližší dětský domov, ale někde jsou velmi otevření, a zkusit to můžete. Další možností je oslovit sociální pracovníci v místě vašeho bydliště, která pravděpodobně zná situaci ve vašem kraji a může vám pomoci se žádostí o prověření, popř. se můžete obrátit přímo na krajský úřad. Počítejte s tím, že budete muset doložit výpis z rejstříku trestů, absolvovat psychologické vyšetření a v ideálním případě přípravu k HP. Doba schvalování trvá obvykle minimálně 3 měsíce.

2. *Jak jsou děti staré?*

Do hostitelské péče jsou vhodné děti, které mají objektivně nižší šanci dostat se do náhradní rodinné péče a jsou dlouhodobě umístěny v ústavu. Jedná se tak především o děti staršího věku (nad 12 let), kterých je v DD nejvíce, ale není to pravidlem. Starší děti již dokáží mít na HP náhled, dokáží porozumět limitům HP a mít reálná očekávání. U dětí mladších 10 let je velké riziko rychlého připoutání se k hostiteli a hůře se vysvětluje, že se jedná jen o nárazové návštěvy. Děti mladší 7 let věku nejsou pro hostitelství vhodné. Častá změna prostředí jim neprospívá, přičemž rozumové zpracování „návštěv“ je velmi omezené. Mohou se pak objevovat noční děsy, pomočování či jiné potíže. Pro takto malé děti je stěžejní aktivně hledat vhodnou pěstounskou rodinu. Mohou se však vyskytnout i případy mladších dětí, zvláště dětí s nějakým hendikepem, minoritního etnika nebo z velké sourozenecké skupiny, kterou soud nechce rozdělit, kde může být hostitelská péče přínosem i navzdory nižšímu věku. Přesto však doporučujeme HP realizovat až u dětí od osmi let. Zájemcům o HP u mladších dětí doporučujeme spíše zapojit se v dětském domově jako dobrovolník a dítě pravidelně navštěvovat v jeho prostředí.

3. *Budu se potkávat jen s dítětem nebo s celou rodinou?*

Na tuto otázku není jednoznačná odpověď. Děti v ústavech mají velmi často sourozence nebo jiné příbuzné, se kterými se nemohou stýkat, protože není v silách zaměstnanců DD s dětmi vyhledávat a navštěvovat jejich příbuzné. Často se jedná o rodiny na okraji sociálního spektra, které nemají dostatek finančních prostředků ani nerozumí dobře potřebě dětí mít citové vazby. Pokud je hostitelská rodina otevřená, může pomoci dítěti najít místa, na která si pamatuje, i dohledat osoby, které k němu patří. Vzpomínky jsou důležitou součástí našich životů, napomáhají porozumět svému životnímu osudu a identitě jedince. Takové hledání se tak může stát zajímavou náplní společně prožitých chvil a být silným poutem mezi dítětem a hostitelskou rodinou.

4. *Jak často je potřeba za dítětem docházet?*

Frekvence návštěv závisí na možnostech hostitele, přání dítěte a režimu dětského domova. Důležité je, aby hostitel měl své možnosti dopředu zhodnocené a věděl, co nabízí. Je možné brát dítě na pobyt například 1x za čtvrt roku na víkend a týden o prázdninách. Je také možné brát si dítě pouze na školní prázdniny a po zbytek roku zůstat v telefonickém či jiném kontaktu. Možné jsou také odpolední návštěvy dítěte (i během týdne), případně pouze jednodenní výlety, s tím, že večer dítě vždy přivezete do DD zpět. Vše samozřejmě také závisí na domluvě s dětským domovem. Například DD může mít zájem, aby dítě bylo přítomno na dlouhodobě plánované akci DD či plánované akci rodinné skupiny, v níž dítě vyrůstá. Vždy je důležitá domluva a vzájemné vycházení si vstříc. Celkově při plánované HP je vhodnější ze začátku dojíždět na návštěvu častěji (např. jednou za 2-3 týdny, třeba jen na půlden), aby se všichni seznámili a poté vše přizpůsobit možnostem všech zúčastněných stran. Naopak u spontánní HP např. u vedoucího tábora může jít jen o jeden týden/víkend v roce, jestliže hostitel bydlí velmi daleko. Všechny formy kontaktu mají svůj význam.

5. *Co když budeme chtít jít někam, kde se platí vstupné nebo útrata?*

Hostitelská péče je po finanční stránce plně v kompetenci hostitele. Nevzniká zde žádný nárok na finanční příspěví od státu. Také je dobré vědět, že dítě může být díky pobytu u hostitele kráceno dětským domovem na výši jeho kapesného. To se vypočítává jako poměrná část dnů, jež dítě strávilo daný měsíc v zařízení, tzn. pokud bylo o víkendu u vás, může se mu krátit kapesné o dané dva dny (zda ano či ne rozhoduje dané zařízení a jeho zvyklosti).

6. *Budu mít uhrazené náklady na cestu?*

Hostitelská péče je plně dobrovolnická činnost. Veškeré náklady vznikající z hostitelské péče jsou zcela na straně hostitele. Úhradu nákladů na cestu nelze nikde nárokovat.

7. *Co všechno bychom s dítětem měli dělat?*

Přes veškerou péči a snahu pracovníků dětských domovů není v jejich lidských silách zajistit dětem svěřeným do ústavní výchovy všechny vzory, které budou potřebovat pro budoucí fungování v dospělosti. Jedná se především o vzory mezilidských vztahů v běžné rodině. Rozumní hostitelé mohou korigovat představy dětí, že svět “mimo děčák” je jako z reklamy. Mohou vidět, že i jinde se musí uklízet, učit, dodržovat pravidla a nějaký režim. Děti aktivit a zprostředkovaných zážitků mají v DD dostatek. Od hostitelů potřebují hlavně jejich přijetí, čas a pochopení.

8. *Co když si nesesedneme?*

Teoreticky je možné, že byste si vzájemně nesesdli a rozhodli se tuto službu vzdát. Z naší praxe ale neznáme případ, kdy by se to stalo. Lidé, kteří se pro HP rozhodnou a projdou schvalováním a přípravou, jsou k této činnosti motivováni a není velké riziko jejich selhání. Z praxe se ale ukazuje, že ten, kdo HP spíše vzdává, jsou děti. Domníváme se, že je k tomu nejvíce vedou dvě hlavní příčiny. První je, že po nějaké době se dětem HP “okouká”. Vidí, že i v běžných rodinách jsou pravidla a povinnosti, a jim se nechce do jejich dodržování a plnění. K tomu přispívá citová deprivace a oploštění. Děti, kterým se nikdy nedostalo hlubokého citového přijetí, neumějí citová pouta vytvářet. Naopak ve druhém případě může začít vznikat hlubší vztah a ony se jej zaleknou, protože mají bolestnou zkušenost s přetrháním vztahů, na kterých jim záleželo. Je bezpečnější odmítnout než být odmítán. Toto vede k tomu, že raději vztah odmítnou samy než aby riskovaly, že budou znovu zklamány.

V obou případech je velmi důležité pomoci dítěti toto období překonat (i za cenu např. dočasného utlumení kontaktů), nesoustředit se na vlastní pocity zklamání, ale soustředit se na to korigovat dosavadní špatné zkušenosti dítěte s dospělými.

9. *Pokud má dítě nějaký handicap, budu vědět, jak s ním zacházet?*

Součástí přípravy k hostitelství, kterou nabízíme zájemcům, je i konkrétní příprava na to, jak naplňovat potřeby dítěte, a také průběžné poradenství. Také pracovníci zařízení, ve kterém se dítě nachází, mají velký zájem na tom, aby ne-

došlo k ohrožení dětí nedostatečnou či špatnou péčí během pobytu na návštěvě. Pokud je to nutné, je možné domluvit se na zácvik péče o dítě přímo s vychovateli v ústavním zařízení. V praxi se však nejčastěji jedná o podávání léků, dodržování diety nebo pomoc při sebeobsluze.

10. Kdy si můžu dítě pozvat k sobě domů?

Po dobrém vzájemném seznámení je možné začít uvažovat nad tzv. víkendovou propustkou z DD, kterou dítěti musí schválit jeho sociální pracovníce. Je třeba napsat oficiální žádost o pobyt dítěte u vás. Žádost je nutné doručit obvykle 14 dní před plánovaným pobytem sociální pracovníci dítěte nebo dětskému domovu (praxe je v různých krajích různá). Teprve když je žádost schválena a propustka vydána, můžete si pro dítě přijet a užívat si společného času.

11. Jak dlouho dopředu je potřeba domlouvat návštěvy?

Konkrétní podmínky návštěv je potřeba přizpůsobit podmínkám a zvyklostem dětského domova. V DD často bývají různé akce, které jsou plánovány dlouho dopředu a kterých by se dítě chtělo zúčastnit. Doporučujeme proto harmonogram návštěv plánovat raději dopředu. Na druhé straně se může stát, že dojde k nečekané změně a návštěvu je potřeba schválit rychle. Naše zkušenost je taková, že u dlouhodobě probíhající HP, která dítěti prospívá, nebývá s rychlým schválením návštěvy obvykle žádný problém.

12. Co když se během návštěvy stane něco, s čím si nebudu vědět rady?

Součástí přípravy k HP jsou i informace o deprivaci a o tom, že děti mohou upoutávat pozornost nejrozličnějšími způsoby, manipulovat s informacemi, fabulovat, apod. Dobrá vzájemná spolupráce a důvěra mezi pracovníky DD a hostiteli je důležitá pro předcházení podobným nedorozuměním. Pro hostitele je k dispozici poradenství, které poskytuje např. organizace Děti patří domů, z. s.

13. Nebude pro dítě těžké vracet se z návštěv zpátky do dětského domova?

Většina dětí, pro které je HP vhodná, je ve věku, kdy samy chtějí spolurozhodovat o svém životě a volném čase. Nejsou zvyklé na respektující přístup, rodiče, úřady i soudy o nich rozhodují často proti jejich vůli, a mít možnost navázat vztah s dospělými, kteří budou přihlížet k jejich přání, je pro ně nová zkušenost. Je proto důležité již od počátku jednat s dětmi otevřeně a vysvětlit jim, že se jedná pouze o návštěvy. Přesto se může stát, že návraty do DD pro ně budou těžší než si dokázaly představit. V takovém případě je vhodné otevřít toto téma s dítětem, zeptat se ho, co by mu pomohlo, aby návrat do DD byl přirozenou součástí návštěvy, případně co byste pro to mohli udělat vy sami. Současně dopo-

ručujeme udržet vlastní hranice, nenechat se vmanipulovat do pozice “kdybyste mě opravdu měli rádi, tak uděláte to, co chci já”. V konkrétní situaci, se kterou si nebudete vědět rady, můžete využít nabídky poradenství.

14. Co když budeme chtít, aby dítě u nás zůstalo napořád?

Pro většinu dětí v DD není jednoduché najít náhradní rodinu (věk, etnikum) a hostitelství je dobrou alternativou pro možnost vybudování dlouhodobé citové vazby. Může být dobrým základem pro vytvoření důvěry dítěte v dospělou osobu a v některých případech může přerůst až v pěstounskou péči. Pokud tedy hostitelé naváží vztah s konkrétním dítětem či dospívajícím a tento vztah je oboustranně pozitivní a přínosný, je možné zažádat o svěřeni dítěte do pěstounské péče (PP). Žádost o zrušení ústavní výchovy a svěřeni dítěte do PP se podává přímo k soudu dle trvalého bydliště dítěte.

15. Můžu být hostitelem více dětí současně?

V zásadě to možné je, zvláště pokud se jedná o sourozence. V praxi však doporučujeme zvážit, zda není rozumnější věnovat plnou osobní péči pouze jednomu dítěti. Děti v ústavech si málokdy mohou užít plnou pozornost věnovanou pouze jim, potřebují si odpočinout od dětí, se kterými jsou v ústavu, a mít možnost budovat si nové vztahy, nezatížené svými ústavními zkušenostmi a stereotypy.

16. Co když se dozvím něco, co podléhá oznamovací povinnosti?

To se samozřejmě může stát a stává se to. U dospělého potom vzniká konflikt, jak naložit s důvěrou dítěte, zvláště pokud se jedná o svěřené tajemství, u kterého jsme slíbili mlčenlivost. V tomto případě je nejdůležitější otevřenost k dítěti - vysvětlit mu, že se jedná o velmi vážnou věc, kterou musíte ohlásit, a pokusit se dosáhnout souhlasu dítěte. Je důležité nabídnout podporu, stát při něm. V konkrétních případech se nebojte využít nabídky poradenství, jestliže si sami nebudete vědět rady. Někdy velmi pomůže, pokud se situace ujme třetí nezávislá strana.

Na druhé straně nezapomínejme, že deprivované děti touží strhnout na sebe pozornost a v rámci toho často manipulují s informacemi a vymýšlí si různá obvinění, která se nemusejí zakládat na pravdě. Proto je vhodné s každou takovou informací zacházet velmi opatrně. Děti nedokážou vždy dohlédnout následky svého jednání.

17. Můžu si vybrat dítě pro hostitelskou péči?

Hostitelská péče probíhá velmi často jako spontánní. Lidé, kteří se v rámci své práce či zájmové činnosti stýkají s dětmi z DD, si některé dítě oblíbí a začnou ho navštěvovat, psát mu nebo telefonovat. Odtud je potom již jenom krůček k realizaci HP. Druhým typem je plánovaná HP, kdy se o tuto možnost zajímají lidé, kteří neznají žádné konkrétní dítě z DD. V tomto případě je potřeba sladit možnosti a nabídku hostitelů s potřebami dětí a vhodné dítě pro HP vytipovat s pomocí zaměstnanců DD.

18. Jak je to se zodpovědností v době, kdy mám dítě na starosti? Co když uteče, něco rozbije nebo se mu stane nějaký úraz?

Po dobu návštěvy přebíráte za dítě plnou zodpovědnost. Součástí propustky je i telefonní kontakt na pracovníka DD, který dítě zná a je po dobu návštěvy v dosahu telefonu. Pokud se tedy stane cokoliv mimořádného, je nutné okamžitě telefonicky informovat pracovníka DD a domluvit se na dalším postupu.

19. Je nějaký věkový limit pro hostitelství?

Hostitelem pro dítě se může stát dospělá osoba. Pokud se s dítětem v DD seznámí např. v rámci praxe nedospělá studentka, musí o návštěvu dítěte žádat její rodiče. Nejnižší věková hranice je tedy dána zletilostí. Mladí lidé se mohou dítěti v DD stát staršími kamarády, rodiny s dětmi jsou přirozenými “tetami” a starší lidé mohou zastoupit roli babičky nebo dědečka. Horním limitem tedy není věk, ale možnosti a energie zájemců na jedné straně a potřeby dětí na straně druhé.

20. Budu muset psát nějaké zprávy?

Hostitelská péče je činnost dobrovolnická, není tedy zatížena žádnými “výkazy práce”. Přesto se nám osvědčilo a velmi doporučujeme psát alespoň stručné zprávy o průběhu návštěvy kmenovému vychovateli v DD. Napomáhá to dobré spolupráci mezi pracovníky DD a hostitelskou rodinou.

21. Rádi bychom projekt podpořili, ale momentálně nemůžeme nabídnout svůj čas. Je něco jiného, co bychom mohli udělat?

Pokud je váš čas omezený, je možné se realizovat v dětském domově jako dobrovolník. Také šíření myšlenky hostitelství pro děti z dětských domovů může výrazně napomoci - možná je ve vašem okolí někdo, kdo by se rád stal hostitelem, má pro to předpoklady i kapacitu, ale dosud o této možnosti neví. Sdílením tématu na sociálních sítích zvýšíte pravděpodobnost, že se o možnosti HP dozví větší počet lidí, kteří mají volné místo u stolu.

ZÁVĚREM

Hostitelská péče je realitou u dětí s nařízenou ústavní výchovou. Tato publikace byla vytvořena k tomu, aby byl lépe využit její potenciál. Lidé, kteří hostitelskou péči nabízejí, jsou dobrovolníky, kteří se významným způsobem podílejí na osudu dětí z ústavních zařízení naplňováním čtyř základních rovin, na něž stát vynakládá nemalé finanční prostředky. Jsou to:

- rozvoj nejrůznějších dovedností dítěte v DD
- doprovázení dítěte po ukončení ústavní výchovy
- sanace rodiny
- nalezení pěstounské rodiny pro děti se sníženými možnostmi v rámci stávajícího systému

Z tohoto důvodu považujeme za důležité tyto dobrovolníky podporovat, rozvíjet a oceňovat jejich činnost. Věříme, že společnými silami dosáhneme rozvoje hostitelské péče natolik, že hostitelská péče bude dosažitelná pro většinu dětí v dětských domovech.

Pro více informací navštivte www.detipatridomu.cz/dobrodej, kde se průběžně objevují aktuální termíny orientačních seminářů a příprav pro zájemce o hostitelskou péči.

Michaela Blahutová, Dagmar Zezulová a Lukáš Daniš

Děti patří domů, z. s.

Doporučené knihy

KAŠÁKOVÁ, V., 2015 – **Zpověď: Z děcáku až na přehlídková mola**

ZEZULOVÁ, D., 2012 – **Domov je místo, odkud tě nevyhodí... ani když vyrosteš**

Děti patří domů, z. s. a Dagmar Zezulová, 2015 – **Kruh mladých**

SCHMIDT, M. Louise, 1995 – **Jako stromy bez kořenů**

STRIOVÁ, M., 2013 – **Děti, které se rodí v srdci**

Doporučené filmy

Hana Ludvíková, 2017 – **Sbohem děcáku**

Igor Chaun, 2018 – **Dospělým ze dne na den**

Jana Boršková, 2018 – **Pasažéři**

Více se dozvíte na: **www.detipatridomu.cz/dobrodej**

An abstract geometric illustration featuring a network of thin black lines connecting various points. Interspersed among these lines are numerous dark, irregular shapes that resemble viruses or bacteria, some with spiky edges. The background is a light, textured grey.

HOSTITELSKÁ PÉČE a příprava k ní

pro zájemce o hostitelskou péči

MUDr. Dagmar Zezulová
Lukáš Daniš, DiS.

Děti patří domů, z. s.
www.detipatridomu.cz

Vydal, vytiskl: powerprint s.r.o.
www.powerprint.cz

Grafika, sazba: Daniel Zezula
Ilustrace, obálka: Lukáš Daniš

první vydání

rok vydání 2020

ISBN 978-80-7568-237-6

2020 © Děti patří domů, z. s.